





III/15.973

UTMUTATÁS

A'

Déák nyelv' tanolására

F. W. DÖRING UTÁN

NÉMET NYELVBŐL

MAGYARRA ALKALMAZTATVA.

MÁSODIK FOLYAMAT

(cursus)

Némely történetek a' romai Historiából idő-
számítási rendben, Romulustól fogva
az első poenusi háború végéig.

160.614



MAROS VÁSÁRHELLYEN

Nyomatott az év. ref. Kollégium' betűivel
Felső Visti Kali Simon által 1842.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
(1900)

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY

61



1. *Születésök 1), és neveltetésök Romulusnak,
és Rémusnak.*

Procas, az Alba Longai király, két fiakat hagyott maga után, kik közül 2) az idősebb Numitornak, az ifjabb Amuliusnak neveztetik vala. Numitor következett 3) elsőben az atyának helyébe az uralkodásban. De 4) nem sokára azután, Amulius a' báttyát elúzi 5), a' fiát megöleti 6), a' leányát pedig Rhea Silviát, Vestalis szűznek választatja 7). Mert így, azt gondolta Amulius, hogy őket, a' maradéknak minden reménységétől megfosztja 8). Mindazáltal Rhea Silvia Márstól 9), a' mint mondják 10), két fiakat fogad méhében 11):

1) Origo, parentes. 2) quorum. 3) valakinek helyébe az uralkodásban következni: succedere alicui in imperio, vagy suscipere alicujus imperium. 4) sed. 5) pellere, expellere. 6) jubere; itten nem activi, hanem passivi Accus. cum infinit. következik. 7) legere; vagy tulajdonképpen, ha ez a' szó: választani, Vestalis szűzre vitetik, ezzel a' verbummal tétetik ki: capere, ha dictatorra, ezzel: dicere; ha consulra, vagy más magistratusbéli személyre vitetik: creare; ha senatorra: legere; ha pontifexre: cooptare; hogy ha pedig interrexre: prodere. 8) spem partus adimere. 9) tól, ex. 10) tradere. 11) méhiben fogadni: utero concipere.

Romulust, és Rémust. Alig tudta meg 12) ezt Amúlius, 's azonnal megparancsolja hogy a Vestalis szűz tömlöczbe, 's gyermekei a Tiberisbe vettessenek 13). Hanem történetből 14) a Tiberis akkor éppen kiöntött volt 15) az árkából úgy, hogy senki se közelithetett 16) a folyóvizhez. Ennélfogva a királyi szolgák a gyermekeket egy tekenőbe 17) tévén, azt a Palatium hegy' ajjánál 18) a kiáradott 19) vízbe tették, 's ez szolgáltatott 20) alkalmatosságot az ók megszabadulásokra 21).

2. F o l y t a t á s.

Minekutánna tudniillik a víz megszállott 1) 's azon tekenő a szárazon megállapodott 2), azt mondják 3), hogy a gyermekek' rivása 4) által egy nyóstitény farkas vonattott volna 5) oda, 's a gyermekeket szop-

12) *alig tudta meg* : ezt így kell deákúl elváltoztatni: *Midön Amúlius ezt megtudta. Megtudni, észre venni* : *comperire*. 13) *tömlöczbe vetni* : *in custodiam dare. a vízbe vetni* : *in flumen mittere, v. abjicere*. 14) *forte fortuna*. 15) *super ripas effundí*. 16) *accedere ad*. 17) *alveus*. 18) *ad, v. circa radices*. 19) *effusum, v. superjectum flumen*. 20) *praebere occasionem*. 21) *salus, vagy ezzel* : *servare*.

1) *Relabi*. 2) *in sicco desistere*. 3) *ferunt, accus, 's Infinitivussal*. 4) *vagitus*. 5) *accire*. 6) *maumas alicui praebere*.

tatta volna 6). Midőn Faustulus, a' királynak egy pásztora ezt meglátta. megsajnálván 7) haza vitte 8) őket, 's által-adta feleségének Acca Laurentiának, hogy őket táplálja, és nevelje fel. Így beszélnek némelyek ezen dolgot: de mások azt mondják, hogy Faustulus maga vette volna a' kezéhez ezen kettős gyermekeket 9) Amuliustól, hogy megölje; hanem ő, Numitornak kérésére 10) őket, a' kedvéssének Acca Laurentiának, ki az ő rosz természetéért 11) Lupának neveztetett, által-adta 12) a' felnevelésre. A' két vélekedések 13) közül, melyik 14) légyen bizonyosabb, nem lehet tudni 15).

3. *Romulus, és Rémus, nagy attyókat újra a' Thronusra ültetik* 1).

Romulus, és Rémus a' Pásztorok között 2) felnővének 3), 's csak hamar olyan elmét 4) mütattak, mely inkább az uralkodásra,

7) miseratione alicujus tangi, misereri. 8) domum deferre. 9) gemini, orum. 10) az ilyen színű kitételekben, a' Deák nyelvben, nagyobb részint participiumokat használnak: 's így teszik ki: *kérésivel felindítatván*: commovere, vincere. 11) flagitiosum vitae genus. 12) tradere aliquem alicui educandum. 13) sententia, vagy még jobb: narratio. 14) uter, a um. 15) discernere, ad liquidum perducere.

1) Imperium alicui restituere. 2) ezzel az adjectivummal: *medius, inter medios*, etc. 3) adolescere. 4) ingenium.

mint szolgálásra volt hajlandó 5), 's a' mely nékiek mások felett tekintetet szerzett 6). Ebből származott, hogy egy csoport ifjuság 7) hozzájok tódult 8), a' kikkel ők a' tolvajokat megtámadták 9), 's a' 'sakmányt 10) tőlök elragadván 11), egymás közt felosztották. A' tolvajok ezen megboszsanzkodván 12, mind a' két testvérek után leselkedtek 13) : 's nem is oknélkül. Mert egykor, a' Lupericali innepeken 14) Rémust elfogják. De Romulus, a' ki magát vitézül óltalmazta, a' kezekből kiszabadúl 15). Azután Rémust Amulius' eleibe viszik 16), azzal vádolván bé 17), hogy ő és a' testvére, egy csoport ifjúsággal a' Numitor' jószágait prédálták volna 18). — Mint-hogy pedig Rómulus, és Rémus ezen hibával 19), melyel bévádoltattak 20), Numitort sértették volt meg: tehát Rémus, néki adatott-által a' büntetésre 21). — De Numitor, vagy

5) proclivis, propensus. 6) auctoritatem in alios praebere. 7) turba juvenum. 8) confluere ad aliquem. 9) impetum facere in aliquem, adoriri, adgredi aliquem. 10) praeda. 11) eripere, 's particip. Synt. 12) exacerbari, ira commoveri. 13) insidiari alicui, insidias struere alicui. 14) Solemnia Lupercalium, vagy még jobban így fordíthatja az ember Deákra: *midön a' Lupercaliak innépelltetnének*, t. i. ezen substantivumot: *innep*, verbummá változtatom. 15) ex manibus elabi. 16) adducere ad. 17) criminari aliquem. 18) agros depopulare. 19) facinus. 20) cujus quis insimulatur. 21) ad suplicium, vagy puniendum aliquem alicui tradere

valami természetes érzés 22) által vezéreltet-
vén 23), vagy pedig kérdezősködések 24)
által megtudván, csak hamar oda jút 25), hogy
Rémust unokájának ismeri 26).

4. F o l y t a t á s .

Azonközben Romulus Faustulustól meg-
tudja 1), hogy Numitor az ő nagy atya, 's
Rhea Silvia az ő anyja volna, és hogy Amu-
lius utánna, és az ő testvére után még kicsiny
koroktól fogva 2) leselkedett. Ezen tudósítások
által 3) felindulván 4), azonnal feltette hogy
magáért, testvéréért, anyyáért, és nagy attyáért
Amuliuson boszszut áljon 5). Ezen szándékból
egy csoport ifjat gyűjtött 6) maga mellé, hogy
ezekkel 7) a' királyt birodalmától megfoszsza.
Mint hogy pedig a' nyilvánóságos erőszakra még
igen gyenge vólt 8), tehát egybe kapcsolja

22) internus, v. insitus quidam animi sensus. 33) du-
ci. 24) percontatio, vagy jóbban: percontari, scisci-
tari. 's így kell Deákra fordítani: *mások által, (ab) a'*
kiket ő megtudakozott, megvilágosodván. 25) eo
pervenire. 26) agnoscere aliquem.

1) Accipere. 2) a prima aetate; a teneris. 3) nun-
tius. 4) permotus. 5) poenas ab aliquo ob aliquid re-
petere, iniuriam ab aliquo sibi illatam ulcisci. 6) al-
licere. 7) quibuscum, 's conjunctivussal 8) viribus
adhuc esse imbecilliozem, v. inferiozem ad vim apertam
adhíbendam.

magát az ő testvérével és nagy attyával. Ez után megparancsolja társainak, hogy különböző úton rontsanak be 9) a városba, 's a királyi várat 10) támadják meg 11). Ez meg-esvén 12), Rémus az ók megtámadásokat 13) segítette 14) egy más sereggel, melyet ő a Numitor' házához gyűjtött volt. Mint a két 15) testvérek elérik 16) céljokat, Amulius meggyőzöttetvén, megőletett; Numitor pedig az ő unokáinak igyekezetek 17) által az Alba Longai királyságot újra visszanyerte 18).

5. *Róma' építettéséről való tanakozás 1) 's Rémus' erőszakos halála. 2)*

Minekutánna Numitor újra visszaté-
tett a királyságba 3), feltették a két testvé-
rek magokban, hogy egy várost építsenek. A'
király maga is javasolta 4) ezt, 's általadta
5) nékiek azon helyet, a' hová kitétettek, 's
felnevekedtek vólt, 's a' szükségesebb dol-
gokban segítette őket 6), 's annak felette az

9) irrumpere. 10) regia 11) invadere. 12) quo facto.
13) impetus. 14) adjuvare, sustentare. 15) uterque.
16) adsequi aliquid. 17) studium, opera. 18) regiam
dignitatem recipere.

1) Romae condendae consilium. 2) caedes. 3) re-
cipere regiam dignitatem. 4) adhortari aliquem ad ali-
quid. 5) concedere. 6) suppeditare alicui res neces-
sarias.

Albaniaiaknak is megparancsolta, az ő unokáinak feltett szándékjokat elősegíteni 7). De alig épült fel a város, 's azonnal a két testvérek között, a város elnevezése 8), 's annak igazgatása 9) felett tüzes perlekedés támad 10). A Nagy attyok tanácsára 11) megegyeznek egymás közt 12) hogy az Isteneket válasszák ítélőbíráknak 13), úgy, hogy * a ki közülök elsőben 14) szerencsés jelt 15) látna a madarak által 16), az ne csak elnevezné a várost, hanem egyszersmind birná is. Ezen szándékkal Romulus a Palatinus', Rémus pedig az Aventinus' hegyére mennek 17).

7) consilia, v. coepta alicujus adjuvare, promovere. 8) nomen, vagy még jobb ezen verbum: *adpellare*. 9) imperium, vagy regere. 10) acris exoritur lis, de aliqua re. 11) az én tanácsomra: *me auctore*. 12) inter se convenire 13) aliquem alicujus rei arbitrum facere: *litem alicui dirimendam relinquere* * *hac lege ut*, 14) is, cui primo venirent, *contingerent*. 15) *fausta auguria*. 16) *avium volatu*; de nem szükség ezt oda tenni, mivel ezen szó: *augurium*, már magába foglalja azt is. *Én szerencsés jelt kapok a madarak által*; ezt csak így is kilehet tenni: *aves mihi addicunt*. (Liv.) 17) Livius (Lib. I. C. 6.) így szól: *Palatium Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templum capiunt*. *Templum* tulajdonképpen teszi azon kört a levegőben, melyet az Augurok, a magok' pálczájokkal (lituo) a madarak' repülésinek szemmel való tártására, körül kerítették.

6. *F o l y t a t á s.*

Minekutánna mind a' két testvérek egy darabig a' madarak' jelentésire várakoztak volna 1), elsőben Rémusnak jelennek meg 2) hat sasok, melyek balról jobbra repültek. Hanem ő alig jelentette meg 3) ezt a' jelt Romulusnak, midőn ennek tizenkét sasok tűnnek szemé eleibe 4), 's azonnal villámlás, és menydörgés következett 5). Már most egy új per támadott, midőn kiki 6) közüllök király akar na lenni 7): Rémus azért, mivel ő látott elsőben hat sasokat: Romulus pedig azért, mivel ő két-annyt látott. — A' veszekedés gyilkolásra megy ki 8), 's Rémus elesik a' tolongásban 9). Így beszélnek némelyek a' dolgot: de mások azt mondják 10), hogy Romulus azért ölte volna meg a' testvérét, hogy ez, azért hogy rajta kikaphasson 11), az új kőfalon keresztül ugrott. Már akár hogy légyen 12), annyi 13) legalább 14) igaznak látszik 15), hogy Romulus, mingyárt elsőben is, egyedül való ura

1) *Auguria expectare.* 2) *adparere, se ostendere.* 3) *nunciare* 4) *adparere.* 5) *subsequi* 6) *unusquisque, uterque.* 7) *regiam dignitatem adfectare.* 8) *ab altercatione res vertitur ad caedem.* 9) *turba.* 10) *tradere.* 11) *Iudere aliquem, habere aliquem in librio.* 12) *quodcunque demum sit.* 13) *imperium urbis tenere, potiri imperio.*

volt 16) annak a városnak, melyet a maga nevérol nevezett el 17). A város épittetésének ideje 18) esik 19) mintegy 20) a 753-ik esztendőre, Krisztus Urunk születése előtt 21).

7. *A Sabinumi asszonyok elragadtatása* 1).

Rómának első lakossai állottak egy részint a Romulus társaiból 2), más részint pedig Albaniai Colonusokból. Hanem az ók számok még nagyon csekély 3) volt. Romulus, hogy őket megszaporthassa, állított fel egy szabad menedékhelyet 4), mindenféle korú, és állapotú emberekre nézve 5). Ez által felkésztette 6), a férjfiak számos csoportokban 7) tódultak 8) mindenfelől oda. Hanem már asszonyokra volt szükség 9). Hogy tehát azokra is szert tehessen 10), Romulus a szomszéd nemzetekhez 11) követeket küldött, a kik kérnék meg 12) őket, hogy az ő népével lép-

17) a nomine suo adpellare urbem. 18) tempus urbis conditae. 19) incidere. 20) circiter, ferme. 21) ez csak ezen két betűvel tétetik ki: a. C. 's ezt tész: *ante Cristum natum.*

1) Raptus. 2) socius. 3) exiguus. 4) asylum aperire. 5) homines cujuslibet loci, et aetatis. 6) concitatus. 7) frequens turba. 8) confluere. 9) penuria est mulierum. 10) arcessere. 11) vicinae gentes. 12) petere populo connubia.

jenek házasságra, hanem soholt se nyerhet-
tek jó választ 13). Ez feléleszti 14) a' Romu-
lus' haragját, 's meghatározza magában, hogy
csalárdsággal 's erőszakkal rabolná el 15) azt,
a' mit az ő kérésire meg nem adtak 16). Ezen
szándékból Neptunusnak tiszteletére innepi já-
tékokat rendel 17), 's ezekre meghív 18) min-
den szomszéd nemzeteket. Ezek, 's közöttök
különösen a' Sabinusok, nagy 19) csoportok-
ban jöttek ide 20) a' magok feleségeikkel és
gyermekikkel. Hanem a' játék közben 21),
a' Római ifjak, kihúzott 22) fegyverrel meg-
támadják 23) az idegeneket, 's tőlök mintegy
683 leányt ragadtak el, kik a' Római polgá-
rok közt felosztattak 24).

8. T á r p é j a.

Megboszszankodván 1) az ók leányaiknak
elragadtatásokon, elsőbb' a' Caeniniek *) fog-

13) *legatio nusquam benigne auditur, v. accipitur.* 14) *exacerbare, v. commovere alicujus iram.* 15) *rapere.* 16) *precibus alicujus aliquid recusare, vagy precibus aliquid impetrare non posse.* 17) *ludos solennes Neptuno instituere, v. parare.* 18) *ad ludorum spectaculum vocare.* 19) *frequens.* 20) *convenire.* 21) *inter medios ludos: de jobb cum mal, vagy dum mal, 's ezen verbummal: celebrare, 's az egész sententiát deákül így fordítani: Midőn a' játékok tartatnának, 's mindnyájoknak figyelmek (mentes ombium) a' játékon lenne, (spectaculo deditum esse)* 22) *strictus.* 23) *impetum facere.* 34) *distribuere.*

1) *Accensus ira de aliqua re.* *) *Caeninensos.*

nak fegyvert 2), hanem őket Romulus könnyen 3) megverte 4), valamint azután későbbre az Antenneieket, és Crustumeriakat is, a kik őket követték 5). Legterhesebb 6) volt Tatiussal, a Sabinusok' királyjával; mert ez, a mellett, hogy egy 25,000 gyalog, és 1000 lovasból álló sereggel a Római határokba békült 7), ravaszsággal és csalárdsággal a Római várat is megvette 8). Ezen vár feküdt azon hegyen 9), melly akkor Capitolium hegyének neveztetett. A mód, mely szerint Tatiust ezt elfoglalta 10), mint közönségesen 11) beszéljük, a következő volt.

9. F o l y t a t á s.

Tárpéja, a Vár' Felvigyázojának 1) leánya történetből, a mint vizet hozna 2), a Sabinusok' kezébe esett 3), a sok kéréseknek végre engedvén, megigérte 4), hogy a várat által fogja adni 5) a Sabinusok' kezébe, hogy

2) arma capere, bellum parare. 3) facili negotio, levi opera. 4) fundere. 5) sequi. 6) difficilimus, gravissimus, a, um. 7) fines romanos invadere. Romanis bellum inferre. 8) potiri. 9) jugum, mons. 10) occupare. 11) vulgo.

1) Ejus, qui praerat arci. 2) aliquid petitem ire. 3) in manus incidere, capi ab aliquo. 4) polliceri, fidem facere. 5) tradere.

azt néki adnák, a' mit ők a' bal karjokan viselnek 6). Ő ezen az ők arany perezeket 7) értette 8). De a' Sabinusok nem csak az arany perezeket viselték ekkor a' bal karjokon, hanem a' pai'sakat is 9). Midőn tehát Tárpéja a' kapukat az ellenségnek kinyitotta volna 10) azt mondják, hogy ezek, hogy a' csalárdságot csalárdsággal büntetnék meg 11), a' pai'sokat mind reáhánták 12), 's úgy ólték meg. Mások ezen történetet 13) másképpen beszélnek, 's csak annyi látszik kétségen kívül valónak lenni, hogy a' Saturnus' hegye innét Tárpéja nevet kapott 14), melyet egész' a' Capitolium' építtetésének idejéig 15) megtartott 16). Sőt még azután is, a' legmeredekebb 17) rész, Tárpéja kősziklának 18) neveztetett.

10. *A' Rómaiaknak a' Sabinusokkal való egyesülésök 1).*

Több apró harczok 2) után, végre egy fő-ütközetre 3) mennek a' Rómaiak és Sabinusok.

6) aliquid manu gestare. 7) armillae. 8) intelligere. 9) scuta. 10) aditum alicui patefacere. 11) fraudem fraude renumerare. 12) scuta alicui congerere; in aliquem conijicere. 13) res. 14) nomen inde trahere, ducere. 15) usque ad tempus, quo, etc. 16) servare. 17) praeruptus. 18) rupes Tarpeja.

1) Juncta societas. 2) levioris momenti pugna. 3) ad ultimum proelium pervenire.

nusok, mely is eleintén a' Rómaiakra nézve szerencsétlennek 4) látszott, hanem azután, a' Rómulus' eszessége és vitézsége által egészen más szint váltott 5), 's végre, az elragadott Sabini asszszonyok által bévégződött *). — Ugyan is midőn 6) az ütközet leghevesebb volna 7), az elrablott Sabini asszszonyok, össze-szakadozott köntösben, elszilált hajjal 8), 's a' gyermekeket a' karjokon tartva 9) oda szaladnak 10), 's az atyjaik és férjeik közé állván 11), a' magok' könnyekkel 's kérésekkel a' hadnak végit szakasztják 12). Mind a' két részről 13) békességet kötnek 14), úgy egyezvén meg †), hogy jövendőre nézve, a' két nemzet egygyé lévén 15), és az igazgatás 16) Rómába vitetvén, a' Rómaiak Cures-ről, a' Sabinusok' fővárossáról 17), Quiriteseknek neveztetnének. Így nevedék 18) oly szépen 19) Rómának hatalma 20), ezen békesség által is.

4) male cedere Romanis, parum prospere a Romanis geri. 5) in laetiozem eventum verti. *) confici, finiri. 5) nam quum. 7) proelium acerrimum. 8) passus, a, um-capillus. 9) tenere manibus. 10) adcurrere. 11) in mediam aciem pugnantium se inferre. 12) bellum ad exitum perducere. 13) uterque populus 14) pacem componere. †) hoc pacto, hac facta conditione. 15) unam civitatem ex duabus facere, utramque civitatem consociare. 16) imperium Romanum conferre. 17) caput. 18) augere, amplificare. 19) praeclare, mirum in modum. 20) imperium Romanum.

11. *Numa, és Egéria.*

Numa Pompilius a' város' építtetése 1) után, a' harminczkilenczedik esztendőben választatott királynak. Ő egy előkelő 2) Sabinusnak volt a' fia, 's Tatia, a' Tadius király' leánya volt a' felesége 3). A' felesége' halála után elhagyta Cures várossát, a' hol addig lakott, 's az Arici erdőbe 4) vont a' magát 5), hogy 6) a' magánosságban 7) lelkét mivelné 8); ezért állították 9) a' Sabinusok 's a' Rómaiak is, hogy Numa bizodalmas társalkodást 10) tartana Egéria Nymphával, ki őtet a' szükséges dolgokban útasítaná 11). Sőt ő maga sem mondott ellenire 12) ezen vélekedésnek; hanem használta az ő bölcs rendelkezéseinek 13) elősegítésére 14). Valahányszor tudniillik ő, valamely törvényt javasolt 15), ő azt mindég azzal ajánlotta 16), hogy ezt mondaná: Egéria Nymphától származott.

1) Csak ezen két betűvel *u. c.* tétetik ki, mely ezt tézi: *urbe condita.* 2) *principis cujusdam Sabinorum.* 3) *conjugio cum aliquo jungi.* 4) *nemus Aricinum.* 5) *se conferre in locum, de jobb itt: se abdere in loco.* 6) *ut.* 7) *solitudo, secessus.* 8) *animum excolere.* 9) *contendere.* 10) *familiariter versari; consvescere cum.* 11) *praecepta rerum utilium ab aliquo imbibere, disciplina alicujus in rebus utilibus uti.* 12) *contra dicere opinioni cuidam.* 13) *nem: sapientia instituta, hanem: ea, quae sapienter instituit.* 14) ezen verbummal: *adjuvare.* 15) *svadere.* 16) *legem alicujus auctoritate commendare.* Ezen szókat: *hogy ezt mondotta, vagy mon-*

12. *A' Horatiusok és Curatiusok*
bajvivása 1).

A' Tullus Hostilius' uralkodása alatt 2) a' Rómaiak, és Albaniaiak közt egy had támad 3), melyet a' kölcsönös gyűlölség 4) gyúlasztott 5), 's a' Horatiusok, és Curatiusok végeztek bé 6). Ugyan is: midőn a' két seregek már ütközeti rendbe is lettek volna állitva 7), Metius Fuffetius, az Albanusok' vezére, azt tanácsolja 8) a' Római Királynak Tullus Hostiliusnak, hogy a' had' kimenetelét biznák 9) néhányaknak vetélkedésére. Tullus Hostilius helybe hagyta 10), 's történetből mind a' két táborban, három egy hassal lett testvérek 11) találtattak, a' kik mind idejükre mind erejükre nézve egyformák 12) voltak. Ezek egymással közelről való atyafiságban 13) voltak, kik is Horatiusoknak 's Curatiusoknak neveztettek. 'S ezek közül 14) azt mondják, hogy amazok

dand, kilehet tenni ezzel (quam scil. auctoritatem) praetendebat.

1) Pugna, certamen. 2) regnare, 's particip. 3) exorior. 4) mutua invidia. 5) movere, accendere. 6) finire, ad finem perducere. 7) utriusque exercitus aciem instituere, utrumque exercitum in aciem educere. 8) proponere. 9) belli discrimen paucorum certamini relinquere. 10) mihi aliquid non displicet. 11) trigemini fratres. 12) nec aetate, nec viribus dispar. 13) arcto pro-

Rómaiak ezek pedig Albaniaiak voltak. Ők tehát ezen bajvívásra kiválasztattak 15), mint a' kik magok is hajlandók és készek 16) voltak.

13. *Folytatás.*

Minekutánna a' két sereg közt egy nagy síkságot 1) a' bajvívásra 2) elfoglaltak volna 3), megegyezvén 4), hogy azon nemzet, melynek polgárjai győzni fognának, annakutánna a' másiknak parancsoljon 5), mind a' két részről a' kiválasztott 6) ifjak felkoszorúzva elé állanak 7) 's elkezdődik 8) a' harc, szüntelen való biztatásokkal 9) mind a' két sereg' részéről. Eleintén a' győzelem hosszason kétséges 10) volt; míg végre úgy látszott, hogy azt az Albaniaiak nyerik el 11). Ugyan is történik 12), hogy a' Curiatusok két Horatiust megölnek, 's azonnal ők 's az ők felekezetek azt gondolták, hogy már a' győzelem bizonyos 13).

pinquitis, vagy consanguinitatis vinculo conjunctus. 14) quorum. 15) eligere, 16) promptus, et paratus.

1) Ampla planities. 2) ubi pugnaretur. 3) capere. 4) icto foedere ut. 5) imperare alicui. 6) lectus, ebből: legere 7) in medium procedere. 8) pugna committitur. 9) frequens, v. assidua adclamatio: vagy még jobb ezen verbummal: *adclamare*, 's ezen adjectivumot: *szüntelenvaló*, elkell változtatni ezen adverbiummá: *subinde*, v. *identidem*. 10) dubius, suspensus. 11) victoriam reportare. 12) contingere. 13) *azt gondolni, azt*

Ők magok is örömben tomboltak 14), 's velök együtt az egész Albani sereg kitetszőleg örvendett 15); ellenben 16) pedig a' Római sereg a' legnagyobb elcsüggedésbe esik 17).

14) *Folytatás.*

Azonközben, még volt egy kis reménységek 1) a' Rómaiaknak. Ugyan is a' három Curiatiusok már megvoltak sebesítve, ellenben pedig a' még életben lévő 2) Horatius ép 3), és bátor volt. E' midőn látná, hogy mind 4) a' háromnak meg nem felelhetne 5) a' következő csalárdságot 6) gondolja, hogy 7) őket egyenként 8) megölhesse : tettei mintha szaladna 9). A' Curiatiusok úzóbe veszik 10) de úgy, a' hogy ő 11) előre látta, az ők sebeiktől megakadályoztatva 12) lassan, 's egyik a' másiktól bizonyos távolságra 13). Alig veszi ezt észre Horatius, midőn hirtelen 14) megfordúl 15), 's az ő üldözői közül 16) az

hinni, de aliqua re non dubitare. bizonyos, certus.
 14) *exsultare.* 15) *altis plausibus aliquem excipere.*
 16) *sed, at.* 17) *vehementer perturbari.*

1) *Spes adhuc aliqua mihi adfulget.* 2) *superstes.* 3) *incolumis.* 4) *universus.* 5) *par.* 6) *fraudem excogitare.* 7) *qua.* 8) *singuli.* 9) *simulare fugam.* 10) *persequi fugientem.* 11) *uti, quemadmodum, vagy ezzel: quod* 12) *praepeditus, impeditus* 13) *intervallo quodam ab aliquo separatus.* 14) *subito.* 15) *se retro vertere.* 16) *qui eum petebat.*

elsőt megtámadja, 's azonnal levágja 17). Azután a' másodikat, 's harmadikat teríti a' földre 18) minekelótte még ezek kölcsönösen segíthettek volna egymáson 19). Így győzedelmeskedtek 20) ekkor a' Rómaiak, a' magok anya várossokon 21) Alba Longán, melyet annakutánna, egész fundamentumból 22) felforgattak, midón a' Metius Fuffetius' hívségtelensége az ók haragjokat felingerelte 23).

15. *Horatiusnak gyilkos tette leány testvére ellen 1).*

Horatius győzedelmeskedve 's megölt barátjainak fegyverekkel 2) felékesítve, tértvissza Rómába. Midón már nem volt messze a' Capenai 3) kaputól, szeme eleibe 4) jön, elszilált hajjal, 's könnyes szemekkel 5) leány testvére, ki is egyik Curiatiusnak je-

17) caedere 18) prosternere. 19) mutuam sibi opem ferre. 20) in potestatem suam redigere, ditioni suae subicere. 21) metropolis. 22) funditus evertere. 23) iram alicujus irritare.

1) Perduellio, vagy parcidium. — Ezen szó nem csak atyai, hanem egyszersmind anyai, testvéri, fiutestvéri, leány-testvéri, 's polgári gyilkosságot is jelent. 2) nem arma, hanem exuviae, v. spolia a' mely szók inkább azon ragadományt, vagy fegyvereket jelentik, a' melyeket a' győzedelmes, a' meggyőzöttétől elvészen. 3) porta Capena. 4) obviam se alicui ferre. 5) fundere lacrymas.

gyesse 6) vala. Ez minekutánna hozzá közelebb ment 7), 's testvérenek ragadományai 8) közt azon hadi öltözetet 9) is meglátta volna, melyet ő maga készített volt 10) mátkájának: tovább nem tartoztathatta 11), hanem halható 12) panaszokra 13) és kegyetlen átkokra fákad 14) bátyja ellen, a' ki az ő jegyessé- nek meggyilkolásával tölle az életnek minden örömeit elragadta 15).

16. *Folytatás.*

Ezen átkok 1) és szemrehányások 2) Horátiusnak haragját felélesztették 3). Ő azt gondolta, hogy a' testvére az ő hírét gyalázza 4), 's irigyli 5) az ő hazájának szerencséjét. Mellyre nézve ezen gyanuság olyan indulatba 6) hozta, hogy a' testvérét azon nyomban 7) megölte. Ezt a' senatus, mint valami istentelen cselekedetet úgy nézte 8), és két

6) desponsa alicui. 7) facta ei propior, etc. 8) spolia. 9) paludamentum. 10) conficere. 11) temperare se. 12) altus, a, um vox. 13) complorare sponsum. 14) diras alicui imprecari. 15) omnem vitae jucunditatem tollere, eripere alicui.

Dirae imprecationes. 2) opprobria. 3) movere iram 4) obrectare, v. obrectari alicui rei. 5) invidere ez a' verbum a' személyt dativusba, a' dolgot accusativusba kívánja. 6) aliqua re tanto furore corripit, ut etc. 7) • vestigio. 8) hoc videtur mihi atrox facinus.

teljes hatalmu férjfiakat 9), a' kik a' dolog kinyomozására voltak kirendelve 10), Horatiust halálra ítélték 11). Hanem az attyának kérései, és a' király' kegyelme 12), a' bűnöst megmentették 13) a' haláltól. A' nép az előbeni ítéletét vissza-vonja 14), 's Horatiust csak azzal büntette 15), hogy menjen el a' járom 16) alatt. Ez tulajdonképpen egy olyan gyalázat volt, mellyel némellykor a' hadi foglyokat szokták vala illetni 17).

17, *Tárquinus Priscus Romába költözése* 1).

Róma' épitetése után 121-be, Ankus Marciusnak uralkodása alatt, egy Lucumo nevezetű ember utazott Romába, a' ki a' Korinthusi 2) Demaráthus' fia volt; ki is Etruriának egy várossába, Tarquiniibe 3) ment, 's ugyan ott gazdagsága 4) által magának nagy

9) duumviri, 10) perduellonis iudices creari. 11) capitis aliquem damnare. 12) gratia. 13) morte liberare eum. 14) irritum esse jubere iudicium. 15) has tantum ab aliquo expetere poenas, ut etc. 16) sub jugum mittere. Ez a' járom, két földbe szúrt lándzsa volt a' Rómaiaknál, mellyekre felül egy harmadik keresztbe tévődött, hogy az alatt a' hadi foglyok elmelessenek, a' mellyre valo kényszerítés, a' meghódóztatás jele volt, 17) contumelia adfici.

1) Commigrare, migratio. 2) Corinthius. 3) Tarquinii, orum. 4) opes.

tekintetett nyert. Ifjúkorától fogva kedvez-
vén 5) néki a' szerencse, egyedül való örökös-
se volt az ő atya' minden gazdagságának, 's
férje lett 6) Tanaquilnak, egy előkelő fami-
liából való asszonyinak. De mind a' mellet
7) is, mint idegen 8), fényes hivatalokra nem
léphetett 9) Tarquiniiben. Ezt annyira 10)
fájlalta a' kevély 11) Tanaquil, hogy reá-ve-
szí a' férjét, hogy ezt a' várost hagyná oda,
's menne 12) Rómába. Nem is kellett sokat
kérni 13); mert a' nagyravágyás 14), és hi-
vatalok' keresése önként is sarkalták 15) Lu-
cumot arra. Tehát elhadják 16) mind ketten
eddig való lakhelyöket, 's Rómába költöz-
nek.

18. *Folytatás.*

Mindön már nem messze vólnának Ró-
mától 1), történik valami 2), a' mit ők sze-
rencsés jelnek néztek 3). Egy sas tudnillik

5) adjuvare. 6) Tanaquilem, summo loco natam, in
matrimonium ducere. 7) sed. 8) advena, peregrina
stirpe oriundus. 9) magnorum honorum adipiscendo-
rum mihi non est facultas. 10) adeo indigne ferre. 11)
mulier arrogantior, elatioris animi. 12) Romam com-
migrare. 13) facile persvadere. 14) honorum, et gloriae
cupido. 15) stimulare. 16) sedem, ubi adhuc habita-
vimus, relinquere, consequentiae ablativussal kell ki-
tenni.

1) Non procul abesse a loco. 2) accidit aliquid. 3)
pro laeto omine, aliquid accipere.

leszálván 4) elragadja Lucumonak kalapját 5), 's azzal magasra felrepül 6), melyet azután újra a' fejére tett 7). Tanaquil ezen jelt nagy örömmel fogadta 8), 's azzal a' reménységgel 9) biztatta férjét, hogy a' főhatalmat elfogná nyerni. A' reménység nem is csalta meg 10) őket. Mert Lucumo, a' ki Rómában az ő születése' helyéről Tarquiniusnak, 's hogy az utána következőtől megkülömböztessék 11), azután Priscusnak neveztetett: az ő barátságos voltával 12), nyájasságával 13), 's bőkezűségével csak hamar minden embert baráttyává tett 14). Sőt még a' királyt is lassan-lassan úgy megnyerte 15), hogy ez halálakor 16), a' maga gyermekeinek tutorává tette 17). Hanem Tarquinius ezen bizodalommal vissza élt 18). Mert nem hogy 19) a' tutorsága alatt lévő járváknak 20) hasznokat munkálódta volna

4) delabi. demitti, particip. praeteritummal kell kitenni. 5) pileum auferre. sublimis abire. 7) capiti reponere. 8) animo laetissimo accipere augurium. 9) ad spem futuri imperii aliquem excitare, erigere. 10) spes non fallit, non vana est. 11) *hogy attól, (ab) a' ki utánna későbbre (postera aetate) az uralkodásba következett* (sequi) megkülömböztetnék (discernere.) 12) benignum adloquium. 13) comitas. 14) aliquem sibi amicum conciliare. 15) alicujus sibi colligere gratiam. 16) moriens. 17) tutorem liberis suis testamento instituere. 18) abuti alicujus fiducia. 19) tantum abest ut potius, 20) pupillis, e' helyett jobb: regis filius tutelae mandatis. 21) prospicere.

21), de sőt inkább a' főhatalmat magáévá igyekezett tenni 22).

19) *Accius Naevius.*

Midőn Tarquinius Priscus a' Sabinusok ellen való hadra 1) készülne, vette észre 2), hogy a' lovassága még nagyon hiányos 3): tehát, a' régi lovas seregeken 4) kívül, még egy néhány újjakat is akart felállítani 5). Hanem Accius Naevius az akkori leghiresebb augur, annak egész erővel 6) ellent állott, azt mondván 7): hogy a' jövendőt mutató jelek 8) ellenére lennének 9). A' király ezen felbosszankodva kérdi az augurtól, hogy az ő mesterségét ki csufolja 10): hogy lehetséges 11) lenne-e az, a' mit feltett magába 12)? Midőn ez a' madarakat megkérdezte 13), 's

22) *regnum adfectare, regnum ad se transferre studere.*

1) *Bellum parare contra aliquem.* 2) *item ezen verbum veri-nek a' participiumát ratus-t kell használni, 's úgy kell egybe-kötni a' következendő kitétel-lel.* 3) *eques maxime meis deest viribus.* 4) *veteres equitum centuriae* 5) *constituere* 6) *obstinate alicui obsistere.* 7) *adfirmare.* 8) *augurium.* 9) *aliquid non admittere.* 10) *ludere alicujus artem.* 11) *fieri ne possit quod.* 12) *animo aliquid concipere.* 13) *ex caelo augurio rem quandam fieri posse intelligere; vagy rövidebben, 's a' tulajdon beszéd' formája szerint: aves rei cuidam futurae addicunt.*

lehetségesnek találta volna, azt parancsolja a' király, hogy egy beretva-követ 14), beretvával 15) váгна széljel. Az augur megteszi 16), 's ez által 17) a' király kéntelen vólt 18) feltett szándékától elállani 19). Azomban csakugyan szaporította ó a' meg vólt lovas seregek' 20) számát, jóllehet új centuriákat nem ragasztott hozzájuk. Egyébaránt úgy látszik, hogy ezt az egész beszédet a' papok gondolták ki a' magok tekintetek' óltalmazására 21).

20. *Servius Tulliusnak születése és felneveltetése 1).*

A' Sabinusok' 2) tartományában Corniculumnak megvételekor 3) Tullius, ezen városnak előkelőbb 4) polgárjai közül egy megöletett, és 5) Ocrisia a' felesége mint fogoly, terhesen Tanaquilhoz vitetett 6) Rómába. Itt ó egy gyermeket szúl 7), ki az anyja fogolyságáért 8) Serviusnak, 's az atya neviért Tulliusnak neveztetett. Midőn ez egykor kicsin-korában 9) a' királyi palotában 10) elaludt

14) *cos.* 15) *cotem novacula discindere.* 16) *discidit cotem.* 17) *et hac re, qua re.* 18) *impelli, ut.* 19) *absistere.* 20) *equites conscripti.* 21) *tueri, vagy confirmare.*

1) *Educatio.* 2) *ager Sabinus.* 3) ezen verbummal: *capere.* 4) *princeps.* 5) és jobb ezzel: *cujus.* 6) *adducere.* 7) *partu edere.* 8) *a servitio matris in captivitate.* 9) *prima pueritia.* 10) *regia.*

volna, történik, hogy hirtelen valami tündöklő 11) világosság vészi körül 12) a' fejét, a' mely midőn ő álmából felkölt, eltűnt 13). Ez a' csudálatos jelenés 14) úgy látszott, hogy az ő jövődöbeli nagyságát hirdeti 15). Így magyarázta 16) legalább Tanaquil, 's ezen időtől fogva fogadott fiának felvette 17), minden szép tudományokra taníttatta 18, 's annál inkább 19) szerette, mentől inkább 20) mivelte magát 21).

21. *Tarquinius Priscusnak erőszakos halála* 1).

Ancus Marciusnak a' fiai nem felejtették 2), hogy ők Tarquinius Priscusnak csalárdsága által, az atyai birodalomtól megfosztattak 3), 's midőn már még attól is félnének, hogy ő utánna, a' királynak veje Servius Tullius fogna az uralkodásra következni 4): tehát feltészik magokban, hogy a' királyt ólnék meg, 's a' thrónust foglalják el 5). Ők ma-

11) clarus, lucidus, splendens. 12) cingere, ambire. 13) flamma cum somno abit. 14) prodigium. 15) portendere. 16) interpretari. 17) adoptare, filii loco habere. 18) erudire. 19) eo magis, eo vehementius. 20) quo felicius, quo majori cum successu. 21) ingenio excolendo operam dare.

1) Caedes. 2) aliquid non dimittere ex animo. 3) privari, pelli. 4) in regno aliquem excipere, alicui succedere. 5) regno potiri, regiam dignitatem recuperare.

gok nem mérték 6) ezt cselekedni, 's ugyan azért két pásztort bérlettek fel 7) a' gyilkosság' végbe vitelére. Ezek a' baltájokkal 8), melyet szoktak hordozni, egyenesen a' királyi palotába mennek 6), 's itten heves czivódásra fokadnak azt kívánván hogy a' király a' köztök való perlekedést igazitná el 10). Tarquinius maga eleibe bocsátja, hogy ügyeket meghalgassa 12); eleintén mind ketten azon igyekeztek, hogy lármájokkal a' királyt elbódítánák 12), hanem oknélkül; mert Tarquinius azt parancsolta, hogy rendre 13) beszéljenek 14). Ez megesik. Midőn már a' király, a' nélkül hogy valamit gyanitna 15), egyikhez fordulna hogy őtet 16) meghalgassa, ekkor a' másik a' fejszéjével 17) a' földre teríti 18), 's azonnal az ajtón 19) mind a' ketten 20) kiszaladnak.

22. Folytatás.

De az Ankus' fiaí czzel még kevésre men-

6) non audere facinus aliquod committere. 7) conducere aliquem ad caedem faciendam. 8) ferramentum agreste, securis. 9) pergere ad locum. 10) regem ad litem componendam adpellare 11) causam alicujus cognoscere. 12) vociferando aliquem obtudere. 13) in vicem. 14) dicere. 15) nihil suspicans. 16) cum, de jobb: quid ille adferret. 17) sublata securi. 18) dejicere. 19) az ajtón kiszaladnak: foras se ejicere, proripere. 20) ambo.

tek 1). Ugyan is: mihelyt a' királyt megöle-
tett 2), Tanaquil a' királyi udvart 3) bészátat-
ja, 's Servius Tulliuszt rábiztatja 4), hogy az
űressen maradott thronust 5) foglalná el. Er-
re a' királyné az ablakat kinyitja, 's ki kiált-
ja 6) a' népnek, mely a' királyi palota körül
gyűlt 7) volt, hogy Tarquinius még él; 's azt
parancsolja, hogy Servius Tulliusznak enge-
delmeskedjenek 8). Midőn az Ancus' fiai ezt
meghallották 's azon kívül azt is megtudták
volna 9), hogy a' töllek felbérelt gyilkosok
elfogattatták: elhagyják Rómát, és Suessa Po-
metiába bújdosnak 10). Azomban Servius Tul-
lius királyi öltözetben 14), 's Lictoroktól kí-
sértetve közönséges helyen megjelenik 12), 's
azt mondja 13), hogy ő a' még élő királynak
helytartója 14). Midőn néhány napok múlva
a' király halála kitudódott 15), Serviusnak
nem volt bajos 16) annak thronussát megnyer-
ni, melyet ő jóllehet a' senatus' megegyezé-
séből 17), de a' nép' akarattya ellen 19) fog-
lalt el 19).

1) Juvare, prodesse. 2) occidere. 3) regiam claudere. 4) exhortari. 5) vacua regis sedes. 6) per fenestram populo indicare. 7) in vestibulo regiae congregatum esse. 8) dicto audiens esse alicui. 9) adfertur mihi nuntius. 10) exulatum ire. 11) trabea. 12) prodire in publicum. 13) simulare. 14) vice regis adhuc vivi fungi 15) palam facere. 16) facile regnum, vagy imperium alicujus obtinere. 17) voluntate patrum. 18) injussu populi. 19) occupare.

23. *A' Sábini Ökrökről* 1).

Servius Tulliusnak uralkodása alatt, egy Sabini ember egy felette nagy 2), és különös formájú 3) ökröt hajtott 4) Rómába, hogy ott Diánnának templomában megáldozza 5); tökéletesen 6) meglévén arról győződve 7), hogy az által ő hazájának a' főhatalmat megszerzi 8). Mert az augurok azt jövendölték 9), hogy az a' nép fogná elnyerni a' főhatalmat 10), a' melyeknek porgárjai azt az ökröt Diánnának megáldozták. De ez a' jövendölés 11) egy Római áldozó papnak is fülibe ment vòlt, 's ez nem annyira az igazságtól, mint hazája iránt való szeretettől ösztönözöttvén, azon igyekezett, hogy az áldozatra való barmot magáévá tegye 12). Midőn tehát meglátja 13) a' Sabinust az ökrével Rómába jőni, azt parancsolja neki, hogy minekelőtte még az áldozat megessenék, folyóvizbe ferdnék meg 14). A' Sabinus ezt megtészi 15), csak hogy semmit se múlasson el, a' mi az ő

1) *Bos in Sabinis natus, v. nata.* 2) *miranda magnitudo.* 3) *insignis plane species.* 4) *agere.* 5) *mactare, immolare.* 6) *certissime.* 7) *persvasus.* 8) *parare, conciliare.* 9) *vaticinari.* 10) *imperium.* 11) *vaticinium.* 12) *sibi adripere victimam, suam facere victimam.* 13) *conspicere aliquem venientem.* 14) *vivo flumine perfundi.* 15) *parere.*

áldozatjának következését elősegíthetné 16). Az alatt pedig 17), az áldozó pap az ökröt megáldozza, 's ezen csalárdsággal igyekezte hazájának a' főbatalmat megszerezni.

24. *Servius' Tullius' halála.*

Servius Tullius meggondolván 1) az előtevalónak halálát 2), mind a' két leányát, a' Tarquinius Priscus' két fiainak adta feleségül 3). Hanem történetből 4) úgy esik, hogy ezek a' fiak éppen olyan 5) különböző 6) gondolkozásúak 7), és természetűek voltak, mint a' leányok. Lucius Tarquinius vad 8), tüzes 9), és erőszakos 10). volt, mint az ifjabb Tullia; Áruns Tarquinius, és az idősebb Tullia ellenben szelidek 11), és jó szívűek voltak. Így lévén a' dolog 12); Servius az ellenkező természetűeket 13) látta jónak egybe kötni 14), hogy egyiknek szelidsége 15) a' másiknak hevességét 16) mérsékelné 17). Erre nézve tehát, az idősebb Tulliót Lucius Tarquiniusnak, el-

16) eventui respondere. 17) interea autem.

1) Memor. 2) antecessor. 3) filiam alicui jungeré matrimonio 4) forte. 5) éppen olyan, aequé, mint, ac. 6) dispar. 7) ingenium. 8) ferox 9) immoderatus, vehemens, insolens. 10) imperiosus. 11) mitiore, et molliore esse ingenio, vagy genitivussal: ingenii. 12) hinc. 13) disparia ingenia 14) inter se consociare. 15) mansuetudo. 16) ferrocia, vehementia. 17) temperare.

lenben pedig az ifjabb Tulliát Aruns Tarquiniusnak adja feleségül 18). Hanem a' dolognak egészen más kimenetele lett, mint reménylette 19).

25. *Folytatás.*

Azon lelki és gondolkozásbéli 1) hasonlatosság, mely Lucius Tarquinius és az ifjabb Tullia közt volt 2) csak hamar nagy barátságot is szül 3) közöttük; melyből későbbre a' leggyalázatosabb cselekedetek 4) származtak 5) Ugyan is mind ketten kölcsönösen 6) a' tisztátalan szeretettől 7), és az uralkodásnak zabolátlan kívánásától 8) felélesztettek 9), 's ezen hajlandóságtól ragadtatván 10) megöli egyik a' feleségét, másik a' férjét. Servius ezt 11) nem csak hogy meg nem akadályoztathatta 12), sőt kéntelen vólt megengedni 13), hogy egymással öszve házasodjanak 14). De ez zel még nem lévén megelevedve, Serviust is

18) dare aliquam alicui in matrimonium. 19) res quaedam longe aliter, ac speravi, evenit.

1) Animi ingeniique similitudo. 2) intercidit mihi aliquid cum aliquo. 3) familiaritatem contrahere. 4) turpissima flagitia. 5) orior, oriri. v. proferre. 6) invicem. 7) turpis incestus. 8) effrenata dominandi cupiditas. 9) accendi, inflammari aliqua re. 10) agitatús. 11) hoc scelus. 12) prohibere. 13) concedere. *kéntelen lenni*: debere. 14) nuptiis jungi.

a' birodalomtól megakarták fosztani 15). Ezen szándékból Tarquinius közönségesen is panaszkodott 16), hogy Serviusnak nincs jussa a' Thronushoz 17); 's az őtet illetné 18), mint Tarquinius Priscusnak törvényes 19) fiát. Hanem az ő panaszszai nem halgattattak meg 20). Mert Servius okosságával, és maga mérséklésével annyira ment 21), hogy nem csak megnyerte 22) a' fő-hatalmat, hanem abban még meg is erősítettett 23).

26). *Folytatás.*

De még is Tarquinius, főképpen feleségétől ösztönöztetvén 1), nem sokára újra 2) megakarta Serviust buktatni 3). Ő a' státusban magának sok részeket megnyer 4), 's különösen maga részére vonja 5) a' főbb embereket, kiket Servius újjabb 6) rendszabásai-
val megsértett. Midőn gondolná Tarquinius

15) imperium alicui eripere. 16) queri publice, quod.
17) praeter jus regnum tenere. 18) az engemet illet;
hoc mihi debetur, hoc ad me pertinet. 19) legitimus.
20) frustra queri, inanes querelas jacere. 21) efficere.
22) obtinere. 23) munire.

1) Concitatus, instinctus. 2) de integro. 3) regno aliquem pellere. 4) factiones sibi comparere, colligere sibi favorem hominum. 5) sibi conciliare principes. 6) iis, quae nuper instituerat.

hogy ezéljának kivitelére 7) már eléggé el-van készítve minden királyi czimereket vévén fel nyilván 8) felmegyen 9) a' tanácsházba, ott belé ül a' királyi székre 10), 's a' Senatorokat egybe gyűjti. Ezek részszerint ujság kívánásból 11), részszerint pedig a' Tárquiniussal való egybeköttetésöktől 12) indittatva 13), nagy számmal gyűlnek egybe 14), 's Tarquinius egy beszédet tart, melyben az ő egész szándékát kinyilatkoztatja 15). Ez alatt a' beszéd alatt 16) Servius megharagudva megérkezik, 's a' vejét a' királyi székből le akarja húzni 17); hanem ez mind ifjabb, mind pedig erősebb lévén 18) Serviust megragadja 19), 's tanácsháznak felső gráditsáról letaszítja 20). Már megsebesítve Servius haza akart menni 21); hanem a' Tarquinius' küldötjei 22) az útban útól-érik 23), 's legottan megölik.

7) *exequi consilium.* 8) *ornare insignia.* 9) *se conferre.* 10) *sedem regiam, v. sedem in regio solio occupare.* 11) *novitatis studium.* 12) *necessitudo cum.* 13) *excitatus, impulsus.* 14) *frequentes convenire,* 15) *mentem suam aperire.* 16) *orationi intervenire.* 17) *detrudere de etc.* 18) *aetate, et viribus validior.* 19) *medium aliquem adripere.* 20) *e superiore gradu dejicere.* 21) *se recipere.* 22) *missi a Tarquinio.* 23) *adsequi aliquem in via.*

27. *Bérekesztés.*

Az alatt Tullia is megérkezik, hogy megtudja 1) miképpen ment ki férjének feltett szándéka. Midőn már a' piacon volna 's a' történetet 2) meghallotta volna, a' férjét egész örömmel 3) a' tanácsházból kihivatja 4), 's maga köszönti meg 5) elsőben 6), mint királyt. Hanem Tarquinius megparancsolja, hogy menjen 7) haza. Az út, melly őtet a' házához' 8) vezette 9), egy keskeny utszán 10) ment el, mely külömben Cyprius Vicusnak, vagy a' jó utszának neveztetett. Itt hevert a' meggyilkolt Serviusnak holt teste 11). Midőn a' kocsis ezt meglátja, megállapodik 12), hogy kikerülhesse 13), de az istentelen 14) leány azt parancsólja néki, hogy 15) hajtsa keresztül a' kocsit 16) az atya' testén; e' megesvén 17), az atya' vérével béfecskendez-

1) Cognoscere alicujus rei eventum, v. videre quomodo aliquid cedat. 2) quae facta erant. 3) triumphare. 4) e curia evocare. 5) aliquem regem adpellare. 6) prima, princeps. 7) domum recedere. 8) ad. 9) ducere. 10) vicus angustus. 11) trucidatus Servius. 12) resistere. 13) excedere. 14) scelestissima. 15) a' *hogy* kimarad, 's az egész sententiát deákul ilyen formán kell kitenni: 's a' kocsisnak a' szekeret az atya' testén által-hajtani parancsólja, — az ilyen elrendelésre sokszor van szüksége a' Magyaroknak, mikor Deákra fordít. 16) carpentum per patris corpus agere. 17) quo facto.

ve 1) ment haza. Valójába istentelen cselekedet 19) ha csak 20) nem azért költötték 21) ezt a' Rómaiak, hogy a' királyság 's különösen az utolsó országlás ellen való útálságokat szépítsék 22), 's neveljék 23).

28. *Gabii Várossának megvétele* 1).

Gabii, Latiumnak legszebb várossai közül egy, nem messze 2) Praenestetől már hét esztendőtlől fogva 3) haszon nélkül ostromoltatik vala, midőn végre, nem annyira Római vitézséggel, mint gyalázatos 5) csalárdsággal megvétetik 6). A' csalárdság ebből állott 7): Sextus Tarquinius Suberbus általszökik 8) Gabiiba az ellenséghez. Itt tettei mintha az atya vele nagyon keményen bánt volna 9). 's panaszolkodott 10) az ő elszenvedhetetlen 11) kegyetlenségén, melyet ő nem csak a'

18) sanguine patris contaminari. 19) nefandum facinus. 20) ha csak nem: nisi. 21) praeter rem, praeter veritatem, falso aliquid memoriae prodere, ut etc. 22) probare. 23) alere.

1) Capta urbs Gabii. 2) haud procul a. 3) per septem annos, septem annos. 4) necquidquam urbem bello petere. 5) inhonestus dolus. 6) capere urbem. 7) sic comparatus, compositus. 8) ad hostem transfugere. 9) atrocius, acerbius, nimis aspere ab aliquo tractari, ezt active, és passive is kilehet tenni. 10) queri de aliqua re. 11) intolerabilis crudelitas.

maga jobbágyain 12), hanem még tulajdon gyermekein is gyakarol 13), 's ez által 14) a Gabinusoknak 15) szánakozásokat felgerjesztette 16). Őtet jó-szível felvészik 17) magok közé, bizonyossá tészik, hogy az ő általállása nékiek éppen kívánatos 18), 's megígérik, hogy 19) őtet attyának minden bán-tásaitól 20) mególtalmazzák 21). Már tovább játszodja Sextus a' rolléját 22); mert egy idő múlva a' Gabinusi ifijakból egy sereget állit 23), ezzel az attyának némely katonáit vissza veri 24), a' Római helységeket prédálja 25), 's ez által a' Gabinusokat gazdagítja 26).

29. *Folytatás.*

Ezekkel, 's ezekhez hasonló módokkal 1) végre annyira ment 2), hogy a' Gabiniai seregen való fő-hatalom reábizattatott 3). Már

12) in cives. 13) crudelitate exercere in aliquem, v. crudelitate saevire in aliquem. 14) ita. 15) Gabini. 16) miserationem movere. 17) benigne aliquem excipere. 18) gratus, exoptatus. 19) kimarad, mint másutt is sokszor, 20) injuria. 21) tutum aliquem praestare ab aliqua re. 22) partes quas suscepimus, ulterius sustinere, exequi, v. hasonlatosság nélkül, in fraude facienda ulterius progredi. 23) manum colligere. 24) fugare, pellere. 25) agros populari. 26) opibus locupletari.

1) Artes. 2) efficere. 3) imperium exercitus alicui credere.

most egy megbizott 4), követet küld Rómába, a' ki kérdené-meg 5) az atyától, mit 6) kellene már tovább 7) mivelni? Az atya nem tartotta bátorságosnak 8), a' követnek szóval 9) válaszolni: hanem vele együtt a' kertbe megyen, ott a' nélkül hogy egy szót szóllana 10), pálczájával a' legnagyobb mák-főket 11) leüti, 's ezzel a' követet vissza-küldi. Sextus elérte 12) az atya' intését. Panaszokkal, szinlelt vádlásokkal 13), 's alattomos 14) leselkedésekkel elnyomta, elűzte 15), 's megölte a' státusnak főbb embereit. Ez által a' status, elvesztvén a' maga óltalmazóit 16), Sextustól által-adatott 17) Tarquiniusnak.

30. *A' Sybilla' Könyvei* 1).

Tarquinius Superbus' uralkodása alatt megjelenik 2) egy idegen vén aszszony 3), ki a' királynak kilencz könyveket ajánl meg-

4) certus. 5) sciscitari aliquem. 6) quidnam ille velit, quidnam illi placeat. 7) amplius, ulterius. 8) non satis tutum. 9) voce aliquid renpondere. 10) tacitus. 11) decutere papaverum capita. 12) intelligere, quod aliquis innuit. 13) speciosa criminatio. 14) clandestinus. 15) in exilium agere. 16) orbum, v. privatum esse defensoribus. 17) aliquid alicui tradere in manus.

1) Libri Sybillini. 2) advenire. 3) peregrina, v. hospita anus.

venni 4). De minthogy felettébb drágán tartotta 5), a' király vonogatta magát 6) megvenni. Azzal kimegy az aszszony, hármat a' könyvei közül eléget 7), melyre *) ismét vissza-tér, 's ajánlja 8) a' megmaradott hat könyvet a' királynak, ugyan csak az előbbeni árron. Hanem most is eligazittatott 9), s már másodszor. 10) is elmenvén, a' könyvei közül hármat megint 11) elégetett. Harmadszor is 12) vissza tért a' királyhoz, 's a' három megmaradott könyvekért ugyan csak annyit 13) kért tőlle mint a' mennyit kért vólt mind a' kilenczért. Tarquinius^{us} most figyelmetesebb 14) kezdett lenni a' könyvek iránt, 's megparancsolja az Auguroknak, hogy vizsgálják meg 15) azokat. Ezek engedelmeskednek a' parancsolatnak, 's észreveszik 16), hogy azokban a' könyvekben a' Cumai Sibyllának 17) jövendölései vagynak, 's azt javasolják 18) a' királynak, hogy vegye meg azokat. E' megesyén, a' vén aszszony azonnal eltűnik 19).

4) aliquid venale offerre, v. proponere. 5) immensum pretium poscere. 6) nolle. 7) comburere aliquid *) quo facto. 8) interrogare aliquem, num quid pretio aliquo emere velit. 9) rejici. 10) rursus, secunda vice. 11) denuo. 12) tertia, v. ultima vice. 13) tantundem, quantum. 14) attentiore animo aliquid. 16) intelligere. 17) Sibyll Cumana. 18) svadere alicui ut. 19) recedere a conspectu hominum, evanescere.

31. *Folytatás.*

A' királynak Tarquinius Suberbusnak parancsolatjára, az említett 1) könyvek a' Capitolium alatt egy bóltban 2) tartattak 3), 's két férjfiaknak 4) ügyeletére bizattak 5). De midőn a' Sylla' és Márius' idejekben a' Capitolium tűz által semmivé lett 6), ezek a' könyvek is elégtek 7). Ekkor megparancsolja Sylla tizenöt [férjfiaknak 8), hogy újj Sibyllai könyveket keressenek-őszve 9) egész Itáliában. E' megesik nagy gondal 10), és vigyázattal 11). De mind a' mellett is el-nem lehetett kerülni 12), hogy sok hamis 13) jövedőlések is fel ne vétettek volna. Ugyan azért Augustus Császár a' Sibyllai Oraculumnak egész gyűjteményét 14) újra 15) felhányatta, a' hamissakat elégettette, az igazakat 16) pedig arany szekrénybe 17), az Apolló' oszlopa alá tétette, a' Palatinusi templomban. Végre, a' nagy Theodosius' uralkodása alatt, Stilicho-

1) Memorati, de quibus diximus. 2) sacrarium, cella. 3) servare, condere. 4) duumviri. 5) credere, demandare aliquid alicujus curae. 6) igne comburi. 7) consumi. 8) quindecimviri. 9) conquirere. 10) cura. 11) prudentia. 12) impedire quin. 13) suppositicius, adulterinus, falsus. 14) omnia quae collecta fuerunt, oracula Sibyllina. 15) denuo. 16) verus, genuinus. 17) scrinium, cista.

tól mind elégettettek, mintegy 389-le Krisztus Urunk' születése után.

32. *Megjegyés* 1) a' *Sibyllai könyvekről* 2).

A' Sibyllai könyvek a' kétséges környülállásokban 3) hányattak fel 4). Megnézték benne 5), mit kellenék cselekedni 6) bizonyos csudatörténetekben 7), vagy a' státusnak kétséges környülállásaiban 8). A' köznépméjj tisztelettel 9) volt annak feleletei iránt. Ezt tudták 10) a' Patriciusok, 's ugyan azért szorgalmatosan is ügyeltek 11) azokra, 's valahányszor tetszett beléjük néztek 's azokból a' mi 12) tetszett 13), azt felelték. Ha mind ezeket megfontoljuk 14), úgy lázlik 15), hogy az egész dolog 16), a' Patriciusok' ravasz talál-mánnya 17) volt, a' köznépnak babonasággal való zabolázására 18), és azoknak eredetéről való mesét azért költötték, hogy azoknak régiségét, és istenségét a' köznéppel elhites-sék 16).

1) Observatio. 2) de. 3) dubia, ambigua res. 4) evolvere, inspicere. 5) inde discere, intelligere. 6) quid faciendum sit. 7) portentum, prodigium. 8) in rebus trepidis et impeditis. 9) magna religione aliquid venerari. 10) non me latet aliquid. 11) retinere alicujus rei custodiam. 12) quid quid. 13) placere. 14) ponderare, perpendere. Itt abl. conseq. kell. 15) videri. 16) res tota. 17) callide inventa ab aliquo ut, etc. 18) regere aliquem superstitione. 19) probare alicui aliquid, persvadere.

A' Capitolium' építésekör történt csuda 1).

Tarquinius Priscus egykor a' Sabinusokkal való kétséges 2) ütközetben azon fogadást 3) tette, hogy ha 4) fegyvere szerencsés lesz 5), Jupiternek, Junonak és Minervának egy templomot fogna építeni. Minekutánna győzedelmeskedett volna 6), megemlékezett 7) ezen fogadásáról, és meghatározta a' Naevius Augur' tanácsára, a' Tarpéja hegyére 8) egy új templomot építeni. De a' Sabini király, Tatius, a' feljebb említett ütközetében a' Rómaiakkal, szentelt volt 9) ezen helyre egy néhány Isteneknek oltárokát. Ezeket tehát megkérdezték, ha szabad lenne é őket onnan eltávoztatni 10). Az Istenek azt felelték, hogy ők a' magok oltárjaikat készek el-

1) Prodigium. Deákul így kell fordítani az egész sententiát: *csuda, mely történt midőn a' Capitolium építették, (extruere.)* 2) anceps. 3) votum suscipere. 4) si, 5) prospero eventu, pugnare. 6) contigit mihi victoria. 7) memor hujus voti. 8) collis, vagy mons Tapejus. 9) aras diis consecrare, 10) ex hoc, in alium locum transferre, vagy deos ab aris suis, vel templis evocare: mert minekelőtte valamely helyet el akartak vólna foglalni, hogy az Isteniséget ott megne sértsék, az Isteneket onnan elhívták, s azt így tették ki: evocare deos, vagy tétessék csak így ki: *exaugurare fana, sacellaque deorum.* Ezt Livius is használta ezen értelemben (Lib. I. 55).

hagyni. Csak Terminus, és az ifjúság' istenszszonya 11) voltak ellene 12), 's nem akarták megszenvedni, hogy helyeikről elmozdittassanak 13). Őket tehát ott hagyták 14), és annakutánna azon templomnak falai közé zárták bé, mely Jupiternek, Junonak és Minervának szenteltetett. Hihetőleg 15) a' papok, kik feltalálói 16) ezen egész történetnek, úgy magyarázták 17) ezt, mint egy szerencsés előjelét a' belső újj erőnek 18), és mint állandó erősséget 19), mely jövődőben 20) a' Római köztársaságnak részül fog jutni 21).

34. *Folytatás.*

Azonközben 1) Tarquinius Priscus az újj templomnak csak helyét 2) határozhatta meg. A' felépítését 3) Tarquinius Superbus, az ő unokája hajtotta végre azon kinézésből, hogy ez által a' népet, mely igazgatásával elégedetlen 4) volt, újjonnan elfoglalja 5). Ezen

11) dea juventas. 12) exaugurationes non admittere. 13) loco suo se moveri pati nolle. 14) non movere aliquem loco suo. 15) haud dubie. 16) auctores omnis hujus rei. 17) interpretari aliquid faustum prodigium. 18) robur. 19) perpetua firmitas. 20) posteris temporibus. 21) civitas romana gaudet aliqua re.

1) Sed 2) aream ad novam aedem designare. 3) ipsam aedem aedificandam curare. 4) de iniquitate imperii alicujus queri. 5) exercere, vagy occupare, újj munkák által elfoglalni.

munka 6) közben történt 7) ismét egy új csuda, mely, valamint az előbbeni 8), a' Római birodalom' jövődöbéli nagyságára magyaráztatott 9). Midön tudniillik az építök a' templom' fundamentumát ásnák 10), találtak 11) méjjen a' földben egy ember-főt, melynek ábrázatja 12) még egészszen ép volt 13). A' jövődö-mondók, a' kiket ezen jelenés 14) felöl megkérdeztek 15), azt felelték, hogy ez által 16), ezen templom Róma' erősségének 17), és Róma Itália' fejének 18) lenni jelentetnék 19). A' talált főről azt mondják, hogy az, egy bizonyos Tolus nevű embernek feje lett volna és innen vette volna eredetét a' Capitolium' neve 20).

35) *Brutusnak eltitkolt 1) okossága.*

Lucius Junius, Tarquiniának a' Tarquinius

6) in hoc opere. 7) új csuda történik: offertur prodigium. 8) sicut illud, quod praecesserat. 9) így kell Deákra fordítani: a' melyről azt hitték, hogy az, valamint az előbbeni, a' Római birodalom' jövődöbéli nagyságát jelentné, de nem úgy kell kitenni: de quo putabatur illud, hanem: quod putabat. jelenteni, portendere. 10) fundamenta templi aperire. 11) eruere ex profundo caput humanum. 12) facies. 13) integer. 14) visa species. 15) megkérdeztetni valami dolog iránt: consuli de aliqua re. 16) secundum hoc prodigium, vagy ea, scil visa specie. 17) arx 18) caput. 19) portendi. 20) originem dare nomeni.

1) Dissimulare aliquid, valamint eltitkolni; ha-

Superbus' nényének fia, bolondnak tette magát 2), hogy 3) az által nagy bátyját 4), a' ki ennek atyát, és testvérét megölte volt, megcsalhatta 5). Ez 6) el is sült 7). Tarquinius őtet valósággal 8) esztelennek tartotta, 's Brutus nevet adván néki, udvarába felvette időtöltés' kedvéért 9); 's ugyan ezen okból őtet fiai mellé adta üti-társúl 10), midőn őket Delphibe küldötte. — De mind a' mellett is 11) Brutus néha-néha 12) elárúlta némely jeleit 13) a' benne elrejtett okosságnak, mert midőn a' Tarquinius' fijaival Delphibe megérkezett volna, 's kérdeztetnék, hogy Apollonak miféle ajándékot fogna ajánlani 14), ő egy somfa 15) pálczára mutatott, melyet kezében hordozott 16). Mindnyájan kineveték, de a' mindeniknél okosabb Brutus, ezt a' pálczát kifúrta 17), 's arannyal megtöltötte volt.

nem simulare aliquid, *valamit nem igazán adnielő.* Quae non sunt simulo, quae sunt ea dissimulantur. 2) simulare stultitiam. 3) ut. 4) avunculus, *az anyai részről:* eleben *az atyai részről,* patruus. 5) fallere aliquem. 6) haec fraus. 7) aliquid bene procedit. 8) vere. 9) ludibrii causa. 10) comitem addere alicui. 11) nihilominus tamen. 12) nonnunquam. 13) signa quaedam latentis prudentiae edere, vagy, latentem prudentiam aperire, prodere. 14) offerre. 15) baculus corneus. 16) gestare. 17) baculum cavare, et auro implere, ezen öszve kötő szótska: és a' Deákba elmarad, ha az első verbum a' particip. praet. pass. tétetik.

36. *Folytatás.*

Még egy 1) jelét mütatta Brutus az ő el-
 titkolt okosságának, midőn Itáliába vissza-
 tért 2). Minekutánna tudniillik a' királyi Ifi-
 ak 3) az ő attyok' parancsolatját végbe-vitték
 volna 4), megkérdezték 5) még az Oraculumtól,
 melyik fogna közüllök valaha uralkodni 6).
 Az Isten azt felelte, hogy az fogná közüllök a'
 birodalmat elnyerni 7), a' ki legelőbb meg-
 esökólná az anyyát 8). A' királyi fiak 6), kik
 az ők anyyokat, a' Tarquinius' feleségét ér-
 tették 10), megegyeztek egymás között 11),
 hogy egyszerre csökölják meg anyyokat, hogy
 így együtt uralkodhassanak 12). De Brutus
 úgy ítélte, hogy az oraculum' jövendölése 13)
 a' földre, minden emberek' közös anyyára
 vitetődne 14). Midőn tehát Itáliába vissza-
 tért, tettette 15), mintha történetből 16), el-
 esnék 17), 's megcsökölte 18) a' földet. Ezen

1) Aliud, vagy novum argumentum latentis prudentiae edere. 2) csak evel hogy redux, vagy redux factus. 3) regii juvenes, v. filii regis. 4) mandatum alicujus perficere. 5) sciscitari aliquem. 6) én fogok egykór uralkodni: ad me venturum est aliquando imperium. 7) imperium habere, obtinere. 8) osculum ferre matri. 9) Tarquinius. 10) matrem suam innui putare. 11) inter se convenire. 12) communicare inter se imperium. 13) vox Pythica. 14) referre aliquid ad aliquem. 15) simulans se etc. vagy így: velut si, 16) casu. 17) prolabi. 18) osculo terram contingere.

időtől-fogva reménylette Brutus 19), hogy ő lesz hazájának megszabadítója.

37). *A' Lucretia' halála.*

Midőn 1) Tarquinius Ardéát a' Rutulusok' fő-várossát 2) ostromolná 3), a' királyi ifiak únalmokat 4), a' helyt álló 5) táborban, vendégségek 6) és iddogalások 7) által igyekeztek elúzni 8). Midőn egyszer 9) Sextus Tarquiniusnál dorbézolnának 10), a' többek között 11) beszéd közben, az ók feleségeiknek szépségek 12) és virtusok 13) hozódott elé 14). Mindenik a' magáét magasztalta a' többeké felett 15). Ebből tehát czivódás támad közöttök, mely annál inkább tüzesedett 16), mentől inkább felvóltak mindnyájan a' börtől hevülve 17). Végtére Collatinus, az Egerius' fia és a' Lucretia' férje azt javasolta 18), hogy lovagolnának el 19) Rómába és Colla-

19) spem concipere animo.

1) Dum. 2) caput Rutulorum. 3) obsidione cingere, v. premere urbem. 4) otium. 5) castra stativa. 6) convivium. 7) comessatio. 8) terere. vagy fallere. 9) forte. 10) potare, comessari. 11) inter alia. 12) venustas. 13) castitas. 14) incidit mentio de aliqua re alicui. 15) prae. 16) certamen eo magis accenditur, quo magis etc. 17) incalescere. 18) rogare num forte placeat ut etc. 19) valahová lovagolok, equo vectus Romam peto.

tiába, 's tulajdon szemekkel néznék meg 20) mennyivel 21) múltá feljúl 22) az ő Lucretiája mind a' többeket. Ezen ajánlás 23) elfogadtatott. Lóra ülnek tehát, 's elsőben is Rómába lovagolnak, hol a' királyi menyeket pompás vendégeskedésben találják 24).

38. *Folytatás.*

Onnan 1) még késő 2) éjszaka elsietnek 3) Collatiába. Itt Lucretiát szolgálói között gyapjat mivelve 4) találják. Az ő szépsége 5) és szemérmessége úgy megtetszett mindnyájoknak, hogy mindeniktől legelsőnek lenni esmérített 6). Különösen Sextus egészen elragadtatott kellemei által 7), és a' leggyalázatosabb bújaságra gerjedett 8). Feltette hát magában hogy őtet megszeplősítse 9), 's ezen célból nem sokára vissza tért ismét Collatiába. Lucretia az ő szándékát nem

20) *tulajdon szemekkel látok valamit* : *paesens aliquid video.* 21) *quantum.* 22) *praestare alicui.* 23) *sententia.* 24) *in luxu conviviisque aliquem invenire, reperire, offendere.*

1) *Inde.* 2) *sera nox.* 3) *avolare,* 's mivel ez lóháton volt, ezt is utánna lehet tenni: *citatis equis.* 4) *lanae deditus.* 5) *forma.* 6) *dignum aliquem habere qui ceteris praeferatur.* 7) *venustate alicujus percelli,* vagy *abripi.* 8) *ad turpissimam libidinem incitari.* 9) *vitiare aliquam.*

tudván 10), barátságosan 11) fogadta 12) őtet, 's tisztességesen 13) megvendégelte. De éjszakanak idején béront Sextus a' háló szobájába 14), és a' legirtoztatóbb fenyegetések által erőt vészen 15) a' jó erkölcsű aszszony' szemérmességén. Ezután 16) örvendezve visszatért, semmit se gondolván azzal 17), hogy ezen gyalázatos győzedelmét ilyen nagy áron kellene még néki megfizetni 18).

39. *Bérekesztés.*

Más nap reggel 1) Lucretia mindjárt magához hívatta 2) a' férjét Collatinust, és az attyát Spurius Lucretiust. Mind ketten 3) eljőnek 4), 's vélek együtt még két atyafiakis 5) t. i. Publius Valerius és Junius Brutus. A' legnagyobb fájdalomtól által-járva 6) elé-beszéllette nekik Lucretia, zápor kön-

10) ignarus consilii alicujus. 11) benigne. 12) elfogadni, és megvendégetni, mind a' kettőt evel a' verbummal: *excipere*. 13) honorifice. 14) irrumpere. 15) vincere atrocissimis minis pudicitiam castae mulieris. 16) inde. 17) non cogitans. 18) magno pretio mihi aliquid est persolvendum — *milyen nagy áron, quanto pretio.*

1) Prima luce diei proxime sequentis. vagy postera luce. 2) arcessere aliquem, jubere aliquem ad nos arcessi, ⁷mittere, ut quis ad nos veniat. 3) ambo. 4) venire. 5) neccsarii. 7) summo dolore percussus.

nyek között 7) hogy mi történt légyen 8) rajta az elmúlt éjszaka. Hijában igyekeztek őtet a' férje , az atya és a' több baráttyai vigasztalni 9). Hijában tették őtet arról bizonyossá 10), hogy néki semmi vétket nem tulajdonítanak 11). Ő maga magát az életre és bocsánatra méltatlannak ítélte, 's minekutánna a' jelenlévőket arra kérte volna 12) hogy halálát boszszúlatlan ne hagyják 13), a' köntöse alá elrejtett *) kést elővén 14), mejjébe dőfte 15). A' vértől el-lepve 16) lerogyott 17) az atya' lábaihoz, 's még haldokolva is ügyelt arra 18), hogy illendően 19) esnék le.

40) *A' Királyok' kiűzöttetése* 1).

A' fájdalom és bámulás miatt megnémultak 2) egy darabig a' jelenlévők 3), mig végre Brutus, ki most a' tettetést letette 4) , kihúzta

7) multis cum lacrimis. 8) accidit mihi aliquid. 9) consolari. 10) fidem dare. 11) nihil culpa in aliquem conferre. 12) cohortari aliquem ut, etc. 13) mortem ulcisci; *, aliquid sub veste abditum habere. 14) protrahere cultrum 's participiummal kell kitenni, így: a' kihúzott kést mejjébe dőfte. 15) defigere cultrum in corde. 16) sanguine conspersus. 17) ante pedes alicujus prolabi, vagy cadere. 18) mihi curae est ut, etc. 19) honeste.

1) Expulsio. 2) prae dolere et stupore obmutescere, vagy silere. 3) qui adsunt. 4) deponere, vagy exuere, quod quis simulavit.

a' kést Lucretia sebéből 5), 's félbeszakasztotta 6) a' halgatást, midőn a' jelenlévőket arra kényszerítette 7), hogy a' Lucretia' halálát bosszúlnák meg, 's egyszersmind ráznák le a' jármot 8), mely oly régtől-fogva nyomja a' Rómaiakat. Célját elérte 9): mert mindjárt össze-esküdtenek 10) Collatinus, Lucretius és Valerius, a' királynak 11) és az ő egész familiájának végső romlására. Ezután Brutus a' Collatia' kapuit bészáratta, 's a' Lucretia' holt testét közönséges helyre kitétette. Erre a' népet egybegyűjteti 12), 's elébeszéli 13) néki a' szomorú történetet, hogy a' király ellen való pártütésre ingerelné. E' megesvén 14), Brutus Rómába sietett 15). Itt nem sokára a' főrendűeket 16), és köznépet 17) a' maga részére vonta 18) nem csak azt beszélvén élé nekik, a' mi Collatiában történt, hanem egyszersmind eszökbe juttatván 19) a'

5) cultrum ex vulnere extrahere. 6) rumpere silentium. 7) obtestari aliquem, fidem alicujus implorare ut, etc. 8) jugum excutere. 9) *elérem czéломat*, adsequor consilii mei finem, consilio meo respondet eventus. 10) conjurare, *romlására*, (accus. cum Infin.) se perdituros, vagy ejecturos. 11) Rex cum conjuge et liberis. 12) conciere, vagy convocare. 13) exponere alicui tristem sortem. 14) quo facto. 15) cursu celerrimo se conferre aliquo. 16) principes, primores civitatis. 17) plebs. 18) conciliare sibi aliquem, in partes suas aliquem trahere. 19) ante oculos aliquid alii ponere.

számtalan vétkeket, és elnyomásokat is, 20) melyekkel Tarquinius magát vétkessé tette 21).

41. *Folytatás.*

Brutus' beszéde által felindítatva 1) azt végezte 2) a' nép, hogy Tarquinius feleségével és gyermekeivel együtt számkivettessen, 's azt a' ki legkissebbet is 3) bátorkodnék mozditni 4) a' király' vissza-tételére 5), a' földalatti isteneknek adta áldozatul 6). Ezután Brutus néhány fegyveres ifiakkal elútazott a' táborba 7), mely Árdéánál vólt, hogy ott is a' katonákat a' maga részére hódítsa. Azonközben Tarquinius tudósítatván 8) a' felől, a' mi Rómában és Collatiában történt éppen akkor 9) elútazott vala Rómába, midőn Brutus más úton a' Római táborba megérkezett. De a' nép bezárván a' kapukat 10), nem bocsátotta bé 11) a' királyt, hanem megizente néki az ő számkivettetését 12).

20) injuriae, dura imperia. 21) culpam alicujus sibi contrahere.

1) *Permoveri.* 2) *decernere alicujus exilium.* 3) *vel minimum.* 4) *moliri aliquid.* 5) *restituere.* 6) *devovere aliquem diis inferis.* 7) *proficisci Ardeam in castra.* 8) *valami dologról tudósítást vészek; nuntium alicujus rei mihi adfertur; aliquem de aliqua re certio rem facere.* 9) *éppen akkor, eo ipso tempore; midőn, quo.* 10) *claudere portas, az abl. conseq.* 11) *non pati aliquem intrare.* 12) *indicere alicui exilium.*

Most már Tarquiniusnak minden remény-
 sége 1) a' katonákban volt, kiknek hűségét
 tántoríthatatlannak lenni gondolta. Viszsa-
 tért tehát a' táborba. De itt sem fogadtatott-
 bé, mivel Brutus a' király' távól léte 2) alatt
 a' katonákat magának megnyerte vólt 3). Ró-
 mából kiűzette 4), katonáitól elhagyatva, E-
 trurianak Caere nevű várossába szaladott 5)
 Tarquinius familiájával együtt. A' katonák
 azonban fegvernyugvást 6) kötöttek a' Ru-
 tulusokkal, 's félbe-hagyván az Ardea ostrom-
 lását 7), Rómába mentek 8). Itt már az igaz-
 gatás' formája 9) megváltozott volt. Az elő-
 kelők, a' kik hihetőképén 10) már rég vágy-
 tak 11) az uralkodásra, magokhoz ragadták volt
 a' kormányt 12). Ettől fogva 13) esztendőnként
 két consulok választattak a' patriciusok' nem-
 zetségéből 14), minekutánna a' királyok 245
 esztendeig igazgattak volna 15). Az első Con-
 sulok voltak 16) Brutus és Collatinus.

1) Omnem spem ponere in praesidio alicujus, cu-
 jus fides nobis certissima videtur. 2) dum quis abest.
 3) milites sibi adjungere. 4) expulsus, exactus. 5)
 exulatum ire Caere in Etruscos, vagy confugere Caere,
 oppidum in Etruria. 6) inducias cum aliquo facere.
 7) Ardeam obsidione liberare. 8) pergere Roman. 9)
 imperii rationem mutare. 10) haud dubie. 11) impe-
 rii avidus. 12) adse rapere, principatus. 13) ab eo
 inde tempore. 14) gens. 15) imperium tenere. 16) esse.

43. *A' patricius ifiak' öszve-esküvése* 1) *Róma szabadsága ellen* 2).

Jollehet a' Tarquiniusok' kiűzése nagyobb részint 3) a' patriciusok' munkája 4) vólt: mindazáltal nem voltak minden patriciusok azzal megelégedve 5). Különösen panaszkodtak 6) egynehány fő-rendű 7) ifiak, hogy most a' törvénynek keménysége kezdett uralkodni 8), és hogy, kik 9) a' Tarquinius' uralkodása alatt szabadabban élhettek volna, most már mértékletességre, és magok' megtartóztatására szorittatnának. Az e'féle panaszok boszszusággal töltötték el 10) a' patricius ifiakat az újj igazgatás ellen, 's hajlandokká 11) tették őket a' Tarquinius' mellett 12) való pártütésre, e' pedig az alkalmatosságot örömet 13) használta a' maga részére. Mert mihelyt megtudta ezen 'panaszokat kémjei által 14) egyszeriben Rómába küldött azon

1) *Conjuratio.* 2) *Romana libertas.* 3) *maximam partem.* 4) *debetur aliquid operae et studio alicujus.* 5) *aliquid probare, alicui rei favere.* 6) *queri.* 7) *juvenes alto loco nati.* 8) *legum auctoritas incipit potestatem suam exercere.* 9) *quorum solutior in regno Tarquinii fuisset libido.* 10) *indignatio* 11) *aliquem proclivem vagy propensum reddere ad aliquid,* 12) *in gratiam.* 13) *oscationem rebus suis consulendi cupide amplecti.* 14) *rerum actor, minister explorator.*

szín alatt 15), (hogy jószágait vissza-kivánja 16); valósággal * pedig azért, hogy egy öszve-
eskűvést forralnának a' consulok 17) ellen, és
ebben boldogult is 18).

44. *Folytatás.*

Több előkelő ifiak, a) kikkel még magok
a' Brutus' fiai-is, u. m. Titus és Tiberius egye-
sültek 1), egy öszve-eskűvést forraltak 2). A'
Tarquinius' követjei által t. i. reá-vétetve 3),
azt határozták, hogy a' consulokat óljék meg, 's
a' királyt alattomban ismét hozzák-viszsa 4)
a' városba. Hogy pedig Tarquiniust meggyőz-
zék 5) a' felől, hogy az igaz légyen, a' mit
6) néki a' követek által izennének, tehát az
ő hűségeknek zálogául leveleket is írtak néki.
De minekelőtte 7) még a' követek Rómából
elmehettek volna 8), felfedeztetett az öszve-

15) ea sub specie. 16) bona alicujus repetere * revera.
17) seditioem contra aliquem conflare. *valamiben*
boldogulok: cedit mihi aliquid ex voto.

1) Societatem alicujus coire; adplicare se ad so-
cietatem alicujus. 2) conjurationem facere. 3) adduc-
tus. 4) recipere. 5) így fordítsd: *hogy pedig Tar-*
quiniust meggyőznék a' felől (persvadere.) 6) quod
legatis ei nuntiandum mandassent. 7) priusquam. 8)
Roma proficisci, discedere.

eskűvés 9). Egy Vindex nevű rabszolga t. i. alattomban halgatódzott az öszve-esküdtek' beszédjére 10), 's tudtára 11) adta a' consuloknak az ók alacson szándékjokat 12). Ezek mindjárt tömlöczbe 13) vették az árulókat 14), 's elvévén tőlök 15) a' Tarquiniusnak szóló leveleket, által-látták ezekből a' feladott dolognak igasságát 16).

45. *Bérékesztés.*

Más nap egybe-gyűjtették 1) a' consulok a' népet. Ók magok ülven 2) az ítélő-székbén, magok' eleibe hívatták 3) az árulókat 4). Midőn elő-hozattak volna, Brutus elsőben is a' maga fiaitól kérdezte, mit tudnának a' magok mentségekre 5) mondani? De ók csak könnyekkel feleltek 6). A' nép' és a' sénátorok' szívét ez megindította 7), 's mindnyájan azt gondolták, hogy Brutus megfogna nékiek bocsátani 8). De Brutus, ki min-

9) conjurationem detegere. 10) sermones alicujus clam excipere. 11) patefacere. 12) nefarium consilium. 13) in custodiam dare, in vincula conjicere. 14) proditor, hostis patriae. 15) litteris ad aliquem datis vi potiri. 16) rei patefactae, vagy indicatae veritatem intelligere.

1) In concionem advocare. 2) sedere. 3) jubere aliquem arcessi. 4) proditores. 5) ad crimen diluendum, vagy ad culpam a se removendam aliquid adferre. 6) nil nisi lacrymas proferre. 7) moveri aliqua re. 8) veniam alicujus crimini dare.

den emberi és atyai szelidebb érzéseket levetkezni 9) látszott, megparancsolta a' Lictoroknak, hogy fiait elébb vesszőzzék meg 10), 's azután öljk meg 11). Ez meg is lett 12): a' Lictorok bétellyesítették a' Consul parancsolatját 13), 's Brutus a' nélkül hogy színében változott volna 14), sőt reájok fordult 15) ábrázattal nézte 16) ezen irtóztatós jelenést 17). Egészen másképpen érzett 18) és cselekedett Collatinus, a' ki testvérének fiait a' haláltól megmenteni 19) igyekezett.

46. *Horatius Cocles.*

Porsena Clusiumnak királya, mely egy város Etruriában, a' Tarquinius' kérése és ösztönözése által 1) reá-vétetve 2) a' Rómaiakat haddal támadta-meg, hogy ezek az erőszak-tól 3) kényszerítve, elűzött királyokat ismét vissza-vennék. Meglehető s számú sereggel reá ütött 5) a' Római birodalomra. Elsőben ked-

9) omnem humanitatem et pietatem exuere, vagy deponere. 10) virgis caedere. 11) securi percutere, vagy ferire. 12) haud mora, vagy statim. 13) exequi alicujus jussa. 14) vultum haud immutare. 15) intento ore. 16) contemplari. 17) atrox, vagy crudele spectaculum. 18) sentire 19) eripere aliquem supplicio.

1) Admonitio. 2) permoveri, vagy adduci. 3) vi coacti. 4) exercitus satis validus. 5) invadere in fines Romanos, incursionem facere in fines Romanos.

vezett néki a' szerencse 6), mert mindjárt az első megtámadásra 7) elfoglalta 8) a' Janiculum' hegyén lévő erősséget 9), melly a' Tiberis' vizén innen volt 10). Ez által a' Rómaiak, a' kik eleibe indultak volt 11), úgy megfélemlettek 12), hogy mind vissza szaladtanak. Csak egyedül Horatius Cocles, egy vitéz Római állott ellent a' nélkül, hogy megijedett volna 13), 's ez által meg is mentette hazáját. Elsőben ugyan igyekezett szaladó társait vissza tartoztatni 14) de midőn látta volna, hogy ez lehetetlen 15) ő maga is azt javasolta 16) nékiek, hogy szaladnának által a' hidon 17), 's azt a' legnagyobb sietséggel 18) rontanák le 19). Ezen tanácsát bé is teljesítették.

47. Folytatás:

Azonban 1) Horatius Cocles, két más vitéz Rómaiakkal Spurius Lartius, és Titus Her-

6) fortuna mihi favet. 7) impetus. 8) capere, occupare locum aliquem. 9) propugnaculum, Janiculum. 10) situs, a, um. 11) contra aliquem duci. 12) terrore oppleri. 13) intrepido animo resistere, obsistere. 14) fugam alicujus reprimere. cohibere. 15) nem evel kell kitenni: impossibile, hanem evel: fieri non posse. továbbá nem így kell: quum vero intelligeret etc. hanem így: quod quum fieri non posse intelligeret. 16) auctor tibi sum ut etc. 17) festinantius pontem transire. 18) quacunqve vi possent. 19) pontem interrumpere.

1) Interea.

miniussal ki-nem mozdult helyéből 2), hanem velek együtt vitézül óltalmazta a' hidhoz vezető 3) útat. De midőn látta volna 4), hogy a' hidat szinte 5) egészszen elbontották 6); kénszerítette 7) társait a' vissza-térésre 8). Ekkor egyedül 9) állott ellent az ellenségnek, míg a' hid egészszen 10) lerontatott 11). Mely meglévén, fegyveresen a' mint volt 12), belészökött 13) a' Tiberisbe, 's a' vizek' Isteneinek óltalmába ajánlotta 14) magát. Záporként lőtte 15) az ellenség a' nyilakat reá, de mind hijában. Ő minden sérelem nélkül 16) érte-el 17) a' túlsó partot: 's Porsena nem ronthatott-bé 18) a' városba. Így szabadult-meg Róma ellenségétől 19) egy polgárjának vitézsége által.

48. *Cajus Mucius.*

Nem sokkal azután 1) egy más Római is szép példáját adta 2) vitézségének, és haza sze-

2) restare. 3) aditum pontis defendere contra hostem. 4) animadvertere. 5) pene. 6) pontem rescindere. 7) cogere. 8) in tutum se recipere. 9) se unum alicui opponere. 10) plane. 11) diruere. 12) sicut erat. 13) desilire. 14) credere se propitio fluminis numini. 15) multa tela superinjicere. 16) incolumis. 17) enatare ad adversam ripam, adversam ripam adsequi. 18) irrumpere, vagy irruptionem facere in urbem. 19) vi hostili liberari.

1) Non ita multo post. 2) documenta edere.

retetének 3). Ez Cajus Mucius vólt, a' kijobb kezének elvesztéséről 4), Scaevola nevet kapott 5), ezen Görög szóból: *skaios*, az-az: *bael* 6). Minekutánna t. i. a' Rómaiak a' Tiberisen keresztül vissza-verették volna 7): ostrommal vette körül 8) Porsena a' várost, 's ez által éhséget okozott benn a' városban 9). Megboszszankodva 10) ezen Cajus Mucius feltette magába, hogy a' királyt megölje, 's ez által Rómát az ostrom alól felszabadítsa. Minden késedelem nélkül megjelentette 11) ezen szándékát a' Consuloknak, 's töstént ennek végrehajtásához kezdett 12). Etruriai köntöst vévén magára 13), 's köntössealá egy kardot rejtvé el 14) elment 15) az ellenség' táborába. Itt mind addig 16) hatólt, mig végre a' király mellett 17) a' király jegyzőjét 18) találja, a' katonáknak 'sóldot osztogatva 19).


3) pietas. 4) clades, damnum. 5) cognomen accipere ab aliqua re. 6) sinister. 7) repellere. 8) obsidione cingere urbem. 9) facere aliqua re ut fames oriatur, vagy ut fame laborent homines. 10) cujus rei indignatione motus. 11) aperire, patefacere alicui consilium. 12) ad consilium exequendum se accingere. 13) Etrusca veste indutus. 14) mucrone intra vestem abdito. 15) castra hostium intrare. 16) addig, eo mig, ubi. 17) prope regem, ad latus regis. 18) scriba. 19) stipendia dare militibus.

49. *Folytatás.*

Mucius a' királyt nem ismérte 1), 's azomban félt 2) utánna tudakozódni 3). Azon vélekedésből 4) tehát, hogy ő a' királyt öli-meg, keresztül üti 5) jegyzőjét. Midőn már elakar na szaladni 6), megfogattatván 7) a' király' eleibe vitetik. Itt jóllehet észre-vette 8) hibáját, még is minden félelem nélkül 9) megvallotta 10) a' maga feltett szándékát. Sőt még tovább mégyen 11). Az elkövetett hibáján való 12) mérgiből 13) a' kezét ottan egy tűzhellyen történetesen 14) akkor gyúlasztott tűzre tartja 15) a' nélkül 16), hogy a' fájdalomnak legkisebb jelét is mutatná. Midőn a' király ezt látta, haragja bámúlásra váltózott 17). Muciusnak az életét meghagyván 18), megengedte néki, hogy épen 19) Rómába vissza menjen.

1) Non nosse, v. ignorare aliquem. 2) timere. 3) sciscitari aliquem, v. sciscitari, quis aliquis sit. 4) opinari, v. putare. 5) transfugere. 6) in eo esse ut etc. fugere, se fugae mandare 7) comprehendí. 8) errorem suum intelligere. 9) omnis timoris expers, 10) profiteri, quae quis in animo habuit. 11) ulterius progredi 12) error in caede faciendá commissus. 13) furor de aliqua re. 14) forte. 15) manum injicere in ignem accensi foculi. 16) midőn legkisebb (ne minimum quidem) jelét se mutatná (edere) a' fájdalomnak, v. animo ab omni doloris sensu plane alienato 17) ira vertitur in admirationem. 18) alicui supplicio liberato permittere, ut etc. 19) inviolatus.

50. *Bérekesztés.*

De ezzel 1)  Mucius nem vólt megeleégde-
ve. Ó a' királynak halálával Rómát az ostrom
alól kiakarta 2) szabadítani. A' mi tehát né-
ki így 3) lehetetlen 4) volt, azt ravaszsággal
5) igyekezett 6) elérni 7). A' háládatosság'
színe alatt 8) tehát azt nyilatkoztatja ki 9) a'
királynak, hogy rajta kívül 10) még mintegy
11) háromszáz Római ifjak következének
az ő megölésére 12). Ez őtet nyugtalanságba ej-
tette 13) a' maga élete felől, 's a' Rómajakkal
békesség iránt kezdett tanácskozni 14), mely
rövid idő alatt megkészülvén 15), Porsena Ró-
mát az ostrom alól felszabadítja, Janiculu-
mot oda hagyja, 's nem sürgeti 16) többé,
hogy Tarquiniust vissza-vegyék. A' Rómaj-
ak pedig azért 17) néki egy darab földet en-
gedtek által 18), mely hajdan a' Vejentesek-

1) Non contentus sum aliqua fortuna. 2) *akarni valamit*; in animo habere. 3) *így, az-az, azon a' módon, a' hogy már elé-van adva.* 4) *aliquid efficere non posse.* 5) *fraus, ars.* 6) *tentare.* 7) *adsequi.* 8) *grati animi speciem prae se ferens, v. quasi meritum remuneraturus.* 9) *indicare, aperire.* 10) *praeter.* 11) *circiter.* 12) *ut-tal, vagy ad-dal kell kitenni.* 13) *sollicitum aliquem reddere de aliqua re, curam alicui de aliqua re injicere.* 14) *pacis condiciones alicui ferre.* 15) *componere, 's passiv. ablat.* 16) *postulationi de Tarquinio in regnum restituendo cedere.* 17) *in pacis gratiam.* 18) *concedere alicui agrum.*

hez tartozott 19), 's tiz ifjakat, 's ugyan annyi leányokat kezeseknek adtak.

51.) *Cloelia.*

Egy azon kezesek közül, kik Porsenának adattak 1), Cloelia, megcsalván 2) a' maga örzőit, a' több leányokkal együtt keresztül úszik 3) a' vizen, 's az ellenség hijában 4) szórván 5) reá a' nyilakat, szerencsésen 6) megérkezik Rómába. Hanem Valerius Consul megint vissz-adta 7) őtet az Etruriai királynak; mert félt, hogy ennek haragját a' Cloelia' elszökésével újra 8) felgerjeszti 9). A' consulnak ezen hívségén, és a' leánynak azon mérészségén hasonlò módon 10) megindulván Porsena, Cloeliának 11) nem csak megbocsátja mérészegét 12), 's őtet Rómába vissza-ereszti, hanem még azon feljül szabadságot is enged néki 13) azon ifjak közül, kik nála vele együtt kezesek voltak 14), nehányat

19) qui olim in Vejentium ditione fuerat.

1) Tradere. 2) frustrari custodes, participiummal. 3) tranare flumen. 4) frustra. 5) tela in aliquem mittere, ingerere. 6) sospes. 7) restituere, reddere. 8) denuo. 9) iram alicujus irritare. 10) pariter. 11) ezzel tétetik ki: Cloelia, vagy virgo. 12) condonare alicui audax facinus. 13) potestatem aliquid faciendi alicui concedere. 14) quos tenebat obsides.

magával elvinni 15). A' választást 16) szabad tetszésére bízván, ő nagyobb részint az ifjanczokat 17) választotta-ki, kiknek gyenge korok, a' veszedelmeknek és méltatlanságoknak 18) leginkább lehetne ki-tétetve 19). Úgy látszik, hogy ez a' veleje 20) a' dolognak, mely külömbféle íróktól külömbféleképpen 21) adatik elé.

22) *A' köznépnek a' szent hegyre való kimenetele 1).*

Kevés idővel 2) azután, hogy a' Porse-na ostromlása alól felszabadúlt a' Város 3), Rómában heves vetekedések támadtak az adósság iránt 4). A' szegény plebeusok 5) a' gazdag 6) patriciusoknak adósok *) vóltak, 's minthogy 7) nem fizethettek 8), kegyetlenül sanyargattattak 9). Ezen sanyargatás 10) már régólta ingerlette 11) őket a' patriciusok ellen,

15) secumducere: 16) electio. 17) impubes. 18) injuria. 19) obnoxius, expositus. 20) summa rei. 21) vario modo.

1) *Secessio plebis in sacrum montem.* 2) ezt a' sententiát így kell fordítani: Interjecto aliquo tempore. 3) (ex quo). 4) magni motus de aere alieno exorti sunt. 5) plebs misera et inops. 6) divites, vagy ditiores *) nexus ob aes alienum alicui, 7) et quia. 8) aere alieno non exire, v. se non expedire posse. vagy így is kilehet tenni, *en nem fizethetek*: ego non sum solvendo (scil. par.) 9) atrociter vexari. 10) vexatio. 11) irritare.

's néhányszor vonogatták is magokat a' katonai szolgálattól 12). Azonban mégis, hol 13) valamely ellenségnek közelgetése 14), hol a' választott dictatortól való félelem 15), hol pedig a' patriciusoknak csalárd ravaszsága 16), mindég megakadályoztatta az ók nagyobb kitéréseket 17). De történik, hogy egyszer újra vissza-tér a' köznép a' háborúból, 's már várta 18), hogy az adósság alól, mint megígértetett volt, felszabadíttasson. Hanem a' patriciusok őket újra reá-akarták szedni 19), midőn éppen egy új háborúba akarták vólna őket vinni 20). Ezen a' köznép felindulván felfegyverkezve, a' mint voltak Sicinius' vezérsége alatt 21), a' szent hegyre mennek 22), mintegy három ezer lépésre Rómától 23).

53. *Folytatás.*

Erre 1) Rómában egy közönséges ijedtség

militiam detrectare, militiae non dare nomen. 12) modo. 14) adpropinquatio hostilis exercitus, v. fama adpropinquantis hostis. 15) timor dicti dictatoris. 16) callida fraus. 17) majores motus comprimere. 18) promissam aeris alieni liberationem, v. laxamentum expectare. 19) iterum eludere 20) Ezen verbumnak *ducere*, a' participii futur. activumával kell kitanni. 21) duce Sicinio. 22) secedere. 23) tria circiter ab urbe millia passuum.

1) Tudniillik, hogy a' köznép a' szent hegyre kiment.

2) támad. A' benn maradott köznép 3) félt a' patriciusoknak erőszakitételétől 4), ezek pedig az egész népnek meghasonlásától 5), vagy valami külső 6) haborútól. A' senatus tehát egybegyűl 7) tanácskozni 8). Eleintén különböző értelemben 9) vóltak: hanem végre meghatároztatik 10), hogy küldődjék egy követtség, mely *) vegye-reá 11) a' köznépet a' vissza-jövetelre. Ezen követtségnek fejei 12) vóltak a' köznépek három barátjai 13), t. i. Titus Lartius, Marcus Valerius és Menenius Agrippa. Az utólsó vólt a' szószolló 14), mivel ő legkedvesebb 15) vólt a' köznép előtt, 's legjobban tudott vele bánni 16). Midőn tehát ő a' szent hegyre megérkezett, a' következő mesét beszélte-el, mely a' köznépet

2) pavor totam urbem occupat. 3) relicta plebs. 4) violentia patrum. 5) universi populi secessio. 6) externus, a, um. 7) convocari. 8) tanácskozni: ad consilium capiendum. 9) sententiae variant, discrepant. 10) meghatároztatik: placet, 's accusativust infin. kíván maga után, de nem így: legatos mittere, hanem legatos mitti: mert ha az infinita constructiot elváltoztatom, nem mondhatom, hogy egy követtség küldjenek. *) kimarad. 11) ad plebem ravocandam, v. ut plebem ad reditum permovere studerent. 12) principes hujus legationis fuerunt etc. 13) populares. 14) oratoris partes agere. 15) carissimus, vagy jucundissimus. 16) artem optime tractandi plebem callere. 17) azon tanácslásnak, (conditio) melyet maga hozott (ferre) meghalgtására.

legalább az ő tanácslásának 17) meghalgatására hajlandóvá 18) tette.

54. *Folytatás.*

Egyszer a' test' részei a' gyomor 1) ellen öszve esküdtek 2) mert ók azt gondolták 3), hogy csak a' gyomor egyedül henyél 4), az alatt 5) míg a' többek mindnyájan ő érette dólgoznak 6). Megtagadják 7) tehát tőlle a' magok szolgálatjokat. A' kezek már nem akartak többé 8) a' szájba eledelt vinni 9); a' száj nem akarta elfogadni, 's a' fogak meg nem akarták rágni 10). Ezen szándék mellett 11) megmaradtak a' tagok egy darab ideig. De csak hamar észre-vették, hogy az által magoknak ártának 12). Vették-észre tudniillik, hogy a' gyomor a' bévett eledelekből gyúlt erejét 13) minden tagokkal közli 14); 's ez által nekik mindnyájoknak erőt 15) és elevenséget 16) |szerez 17).

18) reddere aliquem proclivem, vagy propensum ad etc.

1) Venter. 2) conspirare contra aliquem. 3) opinari. 4) otiosus, quietus. 5) dum. 6) labore suo aliquid quaerere, quo alius fruatur. 7) denegare alicui ministerium. 8) amplius nolle. 9) ad os ferre. 10) conficere. 11) consilium. 12) sibi damno esse. 13) vires ciborum fructu suppeditatae. 14) communicare aliquid cum aliquo. 15) robur. 16) vigor. 17) alicui

Elállanak 18) tehát feltett szándékjoktól, 's a' gyomorral újra megbékélnek. Így 19) van a' dolog, monda Agrippa, a' senatussal és köznéppel is. A' kettő együtt olyan testet tesznek 20), mely csak 21) az egyes részeknek egyessége által állhat-fenn 22).

55) *Bérekészítés.*

Agrippa ezen hasonlatossággal 1) a' köznép' elméjét meghajtotta 2). Mert alig szűnt meg 3) beszélni, 's a' köznép azonnal egyetértőleg 4) azt kívánta, hogy vitetnék-viszsa Rómába. De talám még többre mehetett 5) Menenius Aprippa azzal, hogy megígérte 6) a' köznépnek az adósság' terhe alól való felszabadulást. Ezt állítják 7) legalább 8) némely írók. Azonközben Sicinius a' köznépnek azt tanácsolja hogy ne siessen gondolatlanul vissza menni 9). Értésükre adja 10) nekik, hogy

aliquid conciliare. 18) mutare consilium, absistere incepto. 19) sic quoque se res habet cum etc. 20) efficere. 21) non nisi. 22) consistere.

1) Comparatio. 2) mentem plebis, vagy mentes hominum flectere. 3) dicendi finem facere. 4) ad unum omnes. 5) plus efficere eo quod etc. 6) spem alicui facere, fore ut — az adósság terhe alól való felszabadulás, ezt így kell kitenni: *hogy az adósságnak terhétől, (aeris alieni onus) mely által terheltek, (premi) meg fogna szabadulni (levári.)* 7) adfirmare. 8) certe. 9) tanácsolni valakinek) *hogy a' visszamenetelét ne siettesse (accelerare, vagy praecipitare) gondolatlanul, vagy vakmerő (temere).* 10) ezt a' kitételt a' deákban

igen könnyen megcsalattathatnának újra a' patriciusoktól, hogy ha nekik nem lesz valakijek, a' ki az ők ügyöket felvenné. Egy szóval 11): reá-birja őket, hogy kívánjanak magoknak 12) a' köznépből egy sérthetetlen felsőbbséget 13) tétetni 14) a' mely annak jusait a' senatus ellen óltalmazná, Ezen tanácslás 15) megtetszék a' köznépek, 's végre a' patriciusok is kénytelenek vóltak helybe-hagyni 16). 'S így tehát elsőben megválasztattak a' köznép' szószóllóji 17), 's azután ment vissza a' nép Rómába.

56. *Cajus Martius Cariolanus.*

Cajus Martius egy ifiú 1) patricius, éppen oly 2) nevezetes 3) vólt vitézségéről és gyermeki szeretetéről 4), mint nagyravágásáról 5) és bószszuállást szomjuzó kívánságá-

ilyen formán kell elrendelni: *ha (nisi) nem lenne senkijek, a' ki az ők ügyöket felvenné, (causam alicujus agere,) úgy igen könnyen megeshetnék, (facile fieri posse ajebat) hogy újra rászédettetének (circumveniri ab aliquo) a' patriciusoktól. 11) ne multa, ut paucis me expediam. 12) hanc potissimum rogationem perferre studere, ut. 13) magistratus sacrosantus. 14) creare 15) rogatio. 16) accipere rogationem. 17) tribunus plebis.*

1) *Adolescens ex gente patricia oriundus, vagy adolescens nobilis. 2) aequae, v. pariter ac. 3) insignis est aliquis aliqua re. 4) pietas. 5) gloriae studium, laudis amor 6) animus injuriam ulciscendi cupiditate flagrans*

ról 6). Vitézsége által megvette 7) Coriolit 8), a' Volscusoknak 9) egy várossát, a' honnan 10) Coriolanusnak neveztetett. De az ő boszszuálló kivánságától 11) ösztönöztetve hazáját egészszen semmivé tette 12) vólna, ha csak 13) a' gyermeki szeretet vissza nem tartóztatja vala 14). A' köznépnek a' szenthegyre való menetelével a' földművelés elmúlasztódott völt, mi miatt Rómában 16) éhség támadott 17). Jóllehet a' senatus a' szomszéd nemzetektől egy kevés 18) gabonát beszédett 19) vala, de e' még nem volt elég 20): hanem végre sok gabona érkezik 21) Siciliából. Erre a' senatusban kérdés támad 22), hogy micso-da módot kellene annak kiosztásában követni 23)? Szinte minden senatorok azon vóltak 24), hogy ajándékoznák a' köznépnek, vagy legalább 25) igen 26) ólcsón adnák

7) expugnare, capere. 8) Corioli, orum. 9) Volsci, orum. 10) unde. 11) iram explendi cupiditas. 12) patriam ad exitium vocare. 13) nisi 14) a' gyermeki szeretet engem vissza-tartoztat pietas me retinet. Még jobb így: ha csak a' gyermeki szeretet, haragját meg-nem győzi vala, (vincere, frangere.) 15) agrorum cultum negligere. 16) unde, v. quare. 17) éhség támad, fames infertur. 18) aliquid frumenti. 19) coëmere. 20) sufficere. 21) sok gabona jön Siciliából, magna vis frumenti ex Sicilia advehitur. 22) coeptum est agitari in senatu. 23) rationem aliquam in distribuenda aliqua re inire. 24) inclinare in aliquam sententiam. 25) saltem. 26) admodum vili pretio.

27) azt néki. Hanem Coriolánus azt javasolta 28), hogy csak azon feltétel alatt adna a' köznépnek, ha 29) az a' Tribunusokról lemondana 30), kik hovatovább 31) mind-kevélyebbek kezdettek lenni.

57. *Folytatás.*

A' köznép mihelyt ezen vélekedést 1) meghallotta 2), mindjárt annak tanácslóját 3) megakarta ölni 4), hanem a' Tribunusok ellene voltak 5); vagy 6) azon okból, hogy egymás közt sem egyezhettek-meg, vagy pedig, a' mi hihetőbb 7), abból, hogy ők egy patriciusnak megbüntetése 8) által a' magok tekinteteket nevelni 9) akarták. Coriolanusnak napot határoznak 10), melyen a' nép' ítéletében megjelenjék. Azonközben 11) a' patriciusok egész tekintetüket 12) Coriolánus' oltalmára fordították 13); hanem oknélkül, mert midőn látták a' Tribunusok, mennyire igyekez-

27) addicere, v. concedere alicui aliquid. 28) rogare sententiam ut. 29) si. 30) Tribuniciam potestatem abrogare. 31) quotidie. 32) arrogatior. 33) imperiosior.

1) Sententia. 2) venit aliquid ad alicujus aures. 3) auctor. 4) statim de aliquo interficiendo cogitare. 5) consilio alicujus resistere, adversari. 6) sive quod. 7) propius ad veritatem accedere videri. 8) damnatio. 9) majorem sibi auctoritatem comparare. 10) diem alicui dicere. 11) Interea. 12) totius ordinis auctoritas; ezt abl. kell tenni. 13) operam dare alicui defendendo, v. tuendő.

nek 14) a' patriciusok a' bévádoltattat öltal-
mazni 15): tehát meghatározzák, hogy a' köz-
népet a' közönséges gyűlésben centuriák helyett
czehokra 16) oszszák. Ez által 17) magoknak
nagyobb hatalmat nyertek 1). Coriolanus elein-
tén az egész vádat megvetette 19); de már most
elég jól látta, hogy meg fog büntetődni. Tehát
még minekelötte az ügye kifolyyna 20), Rómát
oda hadja, 's távollétében 21) örökös 22) szám-
kivetésre büntettetik.

58. *Folytatás.*

Hazáját fenyegetve 1) ellenséges indulattal
*) elmegy 2) tehát Coriolanus Antinmba, a'
Volscusoknak várossába. Őtet itt Attius Tullus,
a' fő-emberek közül egy 3) jól fogadja 4). Ez
ugyan is azt vélte 5), hogy Coriolanusnak segí-
tségével 6) a' Rómaiakat, kikre ő mindég fe-
nekedett 7), meggyőzhetné. Jóllehet a' Vol-
scusok azelőtti vesztesék 8) és a' ragadó nya-
valyák 9) miatt akkor nagyon elvóltak gyen-

14) quanto studio. 15) reum defendere. 16) non centuria-
ta, sed tributa habere comitia. 17) qua quidem re. 18)
plus velere, v. praevalere viribus. 19) parum curare ali-
quam rem. 20) nondum judicata causa. 21) absens. 22)
perpetuus.

1) Patriae minitans. *) hostiles spiritus gerens. 2)
exulatum ire Antium. 3) unusprincipum. 4) bene ali-
quem excipere. 5) spem concipere animo, fore, ut etc.
6) adjutus aliquo. 7) ego sum iustus alicui. 8) cla-

gúlve 10): de mind a' mellett-is 11) Tullus csalárd mesterségével 12) reá-veszi őket 13), hogy a' Rómaiakkal háborúhoz kezdjenek 14). Tullus és Coriolanus lettek 15) vezérek. Előben mind a' ketten a' Római coloniákat támadták meg 16), 's közülök sokakat megvettek. Ezután Tullus haza fordul, Coriolanus pedig tovább megyen 17), 's Rómától öt ezer lépésnyire táborba száll 18). Innen a' köznép' birtokait kezdette pusztítani, a' patriciusokat ellenben megkímélte 19): 's ezt vagy 20) azért cselekedte, hogy amazok iránt való gyűlölségét világosságra hozná 21), vagy pedig, hogy a' két felekezeteket egymás ellen ingerelje 22).

59. *Folytatás.*

Róma, most a' legnagyobb veszedelemben forgott 1). Mert kívülről 2) az ellenség, be-

des ante acceptae. 9) pestilentia, mert ezen szón a' Rómaiak nem csak úgy nevezettpestist értettek hanem nagyobbára ragadó betegséget. 10) *egy nemzet elvagyon gyengülve*, vires alicujus populi sunt fractae, v. adflictae, debilitatae. 11) nihilo tamen minus, 12) malae artes. 13) rem eo adducere, ut. 14) bellum alicui inferre, bello aliquem petere. 15) creari. 16) invadere, v. oppugnare. 17) ulterius cum exercitu progredi, v. prorumpere. 18) castra ponere. 19) vim omnem ab agris patriciorum abstinere. 20) sive. 21) odium in aliquem aperire 22) discordiam inter aliquos concitare.

1) Summis augustiis premi, laborare. 2) foris.

lőről 3) pedig a' köznép és senatus közt való egyenetlenség 4) dühösködtek 5). Ugyan is 6) a' köznép már azt kívánja vala 7), hogy hivattatnék vissza 8) Coriolánus; mert az ő vissza-jövetelével reménylette, hogy jószágainak pusztításától megmentődne 9). De a' patriciusok, ne hogy 10) annak, ki hazáját elárúlta 11), pártfogói légyenek, ellene voltak 12). A' köznép győzött 13). A' patriciusok kéntelenek voltak 14) Coriolánussal a' békességről tanácskozni 15). Elsőben egynehány előkelő patriciusokat küldöttek hozzája, hanem Coriolanus nagyon kemény választ 16) adott nékik, 's másodszor 17) mikor még hozzá mentek, nem is bocsátotta 18) magaeleibe. Azután papok küldettek ki méltóságoknak minden czimereivel 19). Coriolanus ezeket nagy tisztelettel fogadta: de ezek sem hajthatták meg az ő szívet 20).

3) intus. 4) discordia, certamen. 5) saevire. 6) nam, v. etenim. 7) postulare ut etc. 8) revocare 9) agrorum populatione liberari. 10) *nehogy*, ne. 11) patriam prodere. 12) resistere. 13) vincere. 14) cogi. 15) cum aliquo de pace agere, pacis conditiones alicui ferre. 16) atrox responsum. 17) *másodszor hozzá menni*, ezzel tétetik ki: redire. 18) non admittere aliquem. 19) cum omnibus dignitatis suae insignibus, hanem jobb a' *cum* praepositiot elhagyni, 's participiummal tenni, így p. o. a' *magok méltóságoknak minden czimerekkel felékesítve*, (ornare) vagy tulajdonképpen a' papokról, (valare) 30) mentem alicujus flectere.

60. *Bérekesztés.*

Végtére Veturia Coriolánusnak az anyja, feleségével, gyermekeivel 's más Római főaszszonyokkal mennek 1) a' Volscusok' táborába. Mihelyt 2) Coriolanusnak megjelentetett a' fő-aszszonyok' megérkezése, azonnal megparancsolta, hogy igazittatnának-viszsa 3). De midőn meghallotta 4), hogy az anyja is közöttök volna, legottan hozzá szaladott 5), hogy megölelje. Hanem Veturia az ő ölelését nem fogadja el 6), 's panaszolkodik 7) azon szerencsétlenségen, melyet tulajdon 8) fia okozott néki, unokájának 's hazájának. Ezen panaszokra megtörődött 10) az ő bosszúálló indulatja. Gyermeki szeretettől meggyőzöttetve így kiált-fel Coriolanus: Anyám! Romát megmentetted, de fiadat elvesztetted. Erre az ellenséges táborot vissza-vezérli 11), és kevéssel azután vagy a' Volscusoktól, vagy pedig Attiustól megöletett. Mások pedig azt mondják 12), hogy hosszason, de nyomorultúl élt 13), mint számkivetett.

1) proficisci, ire, se conferre in. 2) ubi nuntiatum est Coriolano. adesse matronas. 3) rejicere. 4) accipere. 5) ruere in alicujus complexum. 6) repudiare. detrectare alicujus complexum. 7) queri de calamitate. 8) ipsius filius. 9) parari alicui calamitatem. 10) frangere iras. 11) retro ab urbe hostilia castra movere. 12) secundum alios dicitur, vagy alii tradunt eum etc. 13) usque ad summam, sed miseram senectutem in exilio vivere.

61. *Lucius Quintius Cincinnatus.*

A' patriciusoknak és plebeusoknak veszekedésök 1) közt Lucius Quintius Cincinnatus magát különösen kimutatta 2) okosságával, egyenességével 3); hazaszeretetével és nemes 4) erkölcsi jámborságával 5). Minekutána az ő fia Caeso a' Tribunusok' gyűlésétől elnyomattatott 6), és Rómából kikergettetett volna, ő a' Tiberis' túlsó 7) partján fekvő kis jószágocskájába 8) vonta meg magát 9), 's itten csendes békében 10) élt, egyedül csak 11) a' szántás-vetéssel foglalatoskodva 12). De 'ismerték ennek az embernek érdemét 13) Rómában, 's onnan származott, hogy mindjárt más esztendőben Róma' építettése után 294-ben consulnak választatott, hogy a' csendességet és békességet a' felzavarodott társaságban helyre állítsa 14). A' senatus' követjei akkor vitték meg ezen hirt Cincin-

1) Lites, — *quas* — *miscere*. 2) *eminere, se insignem, v. conspicuum reddere*. 3) *probitas, integritas*. 4) *honestus*. 5) *morum simplicitas*. 6) *invidia alicujus opprimi*. 7) *ulterior*. 8) *praediolum*. 9) *se conferre in locum aliquem, sedem in aliquem locum transferre*. 10) *otium*. 11) *unice*. 12) *deditus agriculturae*. 13) *pretium alicujus viri non ignorare, justum alicui statuere pretium*. 14) *republicam male adfectam quiete et otio juvare, recreare; turbulentum reipublice statum quietum et tranquillum reddere*.

natusnak, midőn ő éppen 15) mezei munkában foglalatoskódnék 16), 's csupán csak hazájának veszedelme 17) birhatta arra 18, hogy a' consulságot elfogadja. Elhagyta tehát falusi jöszágoeskáját, 's elmenetelekor 19) ezí mondotta feleségének: Félek édes Attiliám! hogy a' mi kis mezőnk az idén 20) miveletlen marad 21).

62. Folytatás.

Mihelyt Cincinnatus Rómába érkezett, értelmességét és egyenes hazafiúságát egyformán kiműtatta 1). Ő a' consulságot olyan okoson, és igazságoson vitte 2), hogy a' csendességet és rendet csak hamar helyre állította 3). De az esztendő végével 4) vissza is sietett falusi lakohelyére 5), hogy földjeit újra mivelje 6). Minden jó érzésűeknek becsúllését 7) megnyerte. Két esztendővel azután, hogy a'

15) forte. 16) operi rustico intentum esse. 17) calamitas. 18) commovere. 19) discedens. 20) hoc anno 21) incultum manere, jacere.

1) In rebus publicis gerendis prudentiam pariter atque integritatem probare. 2) munere consulatus fungi, consulatum gerere. 5) quietem restituere, et turbatum rerum statum in ordinem redigere. 4) sub finem anni. 5) propere ad rus se recipere. 6) agros recollere. 7) reverentia.

Rómaiak az Aequusoktól megverettettek, dictátornak tétetett 8). Ekkor is 9) a' követek az eke mellett találták 10). De ámbár annyira szerette is ő a' falusi élet' csendességét 11), még is hazája drágább vólt 12) néki. Magára vállalja a' dictátori rangot 13); az ellenséggel szembe száll 14), 's fényes győzedelmet nyer rajta 15). Örömet tartóztatták vólna 16) ötöt több polgár társai 17) Rómában; hanem ő a' falusi életet a' városi életnél többre becsülte 18). Tizennégy nap múlva dictátorságról lemond 19), 's azonnal vissza-mégyen falusi jószágocskájába feleségéhez, 's mezei gazdaságához.

63. *Virginia*' halála.

Hogy a' consulok' hatalmát' határok közé szorítsák 1), a' plebeusok annyira men-

5) dictatorem dicere. 9) nunc quoque. 10) offendere aliquem arantem. 11) ruris otio delectari. 12) patriae amori plus tribuere. 13) ditatoris honorem, v. dignitatem accipere. 14) exercitum ducere contra hostem. 15) splendide vincere hostem; splendidam victoriam reportare. 16) retinere aliquem. 17) populares, ceteri cives. 18) vitam rusticam urbanae praeferre. 19) dictatura se abdicare, v. dictaturam abdicare.

1) Potestatem consularem arctioribus finibus circumscribere. 2) imputare aliquid

tek 2), hogy tíz férjfiak nevezettek 3) ki, a kik újj törvényeket hoznának 1). Minekutánna pedig ezek a' reájok bízott dolgot véghezvitték volna 5), nem mutattak semmi hajlandóságot 6) hivataluk letételére 7), hanem inkább függetlenül 8) kezdettek uralkodni. Ez által a' népet magokra haragitották 9), míg végre a' decemvirek közül az elsőbnek, Appius Claudiusnak tyranussága és zabolátlan-sága miatt 10) egy valóságos 11) támadás üt-ki magát 12). Appius tudnillik azon igyekezett 13) hogy Virginiát, Lucius Virginiusnak leányát, Icilius' mátkáját, alacsony czélra magáévá tégye 14). Előbb vesztegetésekkel 15) igyekezett megnyerni, de midőn így cél-ját nem érhetne volna 16), reá veszi 17) Marcus Claudius cliensét, hogy mondaná azt, hogy Virginia az ő rabszolgájának leánya, 's mint tulajdónát kérje-viszsza 18). Ez meg-
esik.

3) creari. 4) novis legibus condendis operam dare. 5) rem mandatam peragere. 6) nolle. 7) magistratu se abdicare. 8) regium imperium exercere. v. Tyranidem. 9) populum contra se exacerbare. 10) effrenata licentia. 11) aperta seditio. 12) exoriri. 13) operam dare ut. 14) turpis libidinis exercendae causa aliqua re potiri. 15) proemiis pellicere. 16) frustra aliquid tentare. 17) negotium dare alicui, ut. 18) aliquam, tanquam servae filiam in servitutem adserere.

64. Folytatás.

Ugyanis 1) midőn a' táborban volna 2) Virginius, a' leányát a' piaczon 3) megragadja 4) Claudius, 's az Appius ítélőszéke' 5) eleibe viszi 6). Itten azt állítja 7) az egyezés 8) szerént, hogy Virginia az övé 9). A' decemvir-is egyszeriben igaznak ítélte 10) a' dölgot. Hanem Icilius elé-áll 11), 's hosszas czivódás után legalább annyit megnyér 12), hogy az attyának haza érkezése előtt a' dölgot elne dőjtenék 13). Erre Appius levelet küld 14) a' táborba társainak a' kik fők voltak ott, hogy Virginiust ne bocsássák vissza 15). Hanem ez istentelen tanáts megkésett 16): mert az Icilius' követjei, kik elébb megérkeztek 17), már kieszközölték volt 18) a' Virginius' vissza-menetelét.

1) Etenim. 2) in castris esse, castra sequi. 3) via publica, v. forum. 4) manum alicui injicere. 5) tribunal. 6) abducere aliquem ad. 7) adferre, vagy adfirmare. 8) ex composito. 9) *valami dolog az enyim: ego sum dominus alicujus rei, v. res quaedam ad me pertinet.* 10) censere ea, quae quis attulit vera esse. 11) prodire. 12) impetrare post longum certamen saltem id, ne quid etc. 13) discernere. 14) scribit collegis in castra. 15) retinere aliquem, v. commeatum non dare alicui. 16) sero advenire, improbum consilium. 17) maturius venire, v. iter praeripere, praeoccupare. 18) commeatum alicujus impetrare.

65. *Bérekérés.*

Más nap megjelenik 1) *Virginus* az ítélőszék előtt, 's meg mutatja 2) hogy ő *Virginianak* az atya. De a' *decemvir* nem sokat ügyelvén 3) az ő állításaira, azt itéli 4), hogy *Virginius Claudiusé* 5). Midőn látná *Virginus*, hogy a' leánya elvagyon veszve 6), szabadságot kér 7) hogy beszélhessen még egy keveset vele. Ez néki megengedtetvén 8) leányát egy közel lévő 9) *mészárszék*hez vezeti 10). Itt hirtelen egy kést ragad 11), 's a' leánya' mejjébe döfi, így kiáltván fel: *csak ezen egy módon* 12) *menthetem meg édes leányom becsületet* 13)! Ezután *Appiushoz* fordulván 14) így szól: *Ezzel a' vérrel* 15) *áldozom* 16) *én a' te fejedet az alvilág' Isteineinek!* Ezen cselekedet által minden a' leg-

1) *Venire in iudicium.* 2) *argumenta proferre, argumentis evincere studere.* 3) *nullam argumentorum ab aliquo prolatorum rationem habere.* 4) *pronuntiare.* 5) *deakoson így tesz ki: hogy Claudius Virginiat méltán tulajdoníthatja magájénak, valamit magájénak tulajdonítani: jure aliquid sibi vindicare* 6) *perditus.* 7) *veniam pauca cum aliquo colloquendi rogare.* 8) *qua data (scil venia)* 9) *vicinus.* 10) *lanii taberna.* 11) *cultrum adripere, v. particip: cultrum adreptum in pectore alicujus defigere.* 12) *hoc uno, v. solo modo, mea filia.* 13) *castitatis honorem servare.* 14) *se convertere ad aliquem, pass. particip. praet. kell.* 15) *hoc sanguine v. per hunc sanguinem.* 16).

nagyobb zavarodásba 17) jön, mely mind ad-
dig le nem csendesedett 18), míg a' décem-
virek kényszerítette a' magok hivataljokat le-
nem tették 16); 's végre Appius magát meg-
ölte 20).

66. *Falerii Várossának megvétele. 1).*

Marcus Furius Camillus már egy darab
időtől fogva ostromolja vala Faleriit, a' Fa-
liscusoknak 2) egy várossát, midőn annak
megvétele a' következő 3) alkalmas-
ság adja elé magát 4). Az ifiúságnak egy ta-
nítója 5) az előkelőknek gyermekeit 6). 6), az
alatt a' szin alatt 7), hogy őket a' mezőre
viszi sétálni 8), hitetlenül 9) a' Római tábor-
ba vezeti. Midőn ide megérkezett, Camillus'
eleibe vitetett 10). Azon reménységgel 11),
hogy ő itt gazdagon jutalmaztatik meg, így
szóll: *én néked most a' várost adom által*

caput diis inferis consecrare. 17) ingens ubique exori-
tur (excitatur) tumultus. 18) sedari. 19) magistratu
se abdicare. 20) mortem sibi consciscere.

1) Capta urbs Falerii. 2) Falisci. 3) hic, haec,
hoc. 4) urbis capiendae alicui offerre, v. suppeditare
occasionem. 5) magister juventutis. 6) liberi princi-
pum civium. 7) simulans (sequit. acc. c. inf) 8) in
agros aliquem producere ambulatum. 9) perfidiose. 10)
adduci ad. 11) azon reménységgel, annyit tesz'
miut a' nagy jutalomnak reménységétől vezéreltet-

midőn ezeket a' gyermekeket kezébe adom 12). Hanem Camillus ezen gyalázatos árulásért 13) felettébb megharagudott 14), 's a' helyett 15), hogy a' tanítót megjutalmaztatta volna, a' mint az reménylette, hiteszegettségéért 16) megbüntette. Úgyan is, levetkeztetvén 17), kezeit a' hátára köttette 18), 's úgy adta által 19) tulajdon tanítványinak, hogy vesszőzések közt a' városba hajtanák. Camillusnak ezen igasságos volta 20) úgy annyira megillette 21) a' Faliscusokat, hogy önként általadták várossokat a' Rómaiaknak.

67. *Róma a' Gallusoktól megvéttetik.*

Az Állia folyóvize mellett a' Rómaiak nagyon megverettetnek 1) a' Senoni Gallusoktól 2). Csak kevesen szabadúlhattak meg fu-

ve (duci), mellyet tölle nyerne, (accipere part fut. pass.) 13) *in potestatem aliquem alicui dedere* 13) *turpe scelus, scelestum facinus, proditio.* 14) *Deákul* így kell elrendelni ezt a' sententiát: *hanem ez a' gyalázatos árulás a' Camillus' szívébe nagy haragot gerjesztett: nagy haragot gerjeszteni: excitare graves in alicujus animo iras,* 15) *praemii loco, quod magister se accepturum esse speraverat.* 16) *perfidiae poenas ab aliquo expetendas censere.* 17) *denudare.* 18) *manus post tergum illigare, abl. consequensel* kell kitenni. 19) *tradere aliquem alicui virgarum verberibus in urbem agendum.* 20) *justitia.* 21) *movet aliquid alicujus animum.*

1) *Magna clade caedi.* 2) *Galli Senones.*

tás által 3) az ütközetből. Sőt még Rómában is mindennek szívét a' legnagyobb félelem és rebegés fogja el 4). Lehetetlennek 5) tartván a' várost a' közelítő ellenség 6) ellen megöltalmazni, meghatározzák, hogy hadják-oda. Az ifiuság 7), melynek száma alig ment 8) ezer lélekre, a' Manlius' vezérsége 9) alatt a' Capitoliumot erősítette meg 10). A' Vestalis szűzek 11) és papok a' szentségekkel 12), melyeket magokkal 13) elvihettek, Vėjibe, vagy más szomszéd városba szaladtak 14). Egyedül csak az öregebb senátorok 15) maradtak Rómában. Ezek a' nép' boldogságáért elsőbb a' halálra eltökélik 16) magokat, 's azután a' magok hajdani 17) méltóságoknak minden czimereivel felékesítve 18) béülnek a' szekeres 19) székekbe, 's így várták az ellenség' bėjövetelét.

3) fuga ex pugna elabi. 4) maximus pavor et terror omnium percellit animos. 5) ezt a' kitételt így kell De-ákül fordítani: *midőn már lehetetlennek látták*, (aliquid vix fieri posse videtur) *hogy a' várost etc. tehát meghatározzák, elhagyni.* 6) invadens hostis. 7) pubes, juvenus. 8) quae vix mille hominibus fuit 9) dux. 10) occupare. 11) virgines Vestales. 12) sacra. 13) secumferre. 14) fuga petere locum 15) seniores patres. 16) in populi salutem se morti devovere, v. destinare. 17) pristinus. 18) ornare. 19) sella curulis.

68. *Folytatás.*

Az alatt, Brennus a' Gallusok' vezére megérkezett. Minthogy a' városnak kapuit nyitva 1), és minden őrizet nélkül találta, elsőben a' lesektől tartott 2). De utóljára csak ugyan nagy vigyázattal 3) bémegyén 4) Rómába. Hanem itt, kivéven az említett vén senátorokat, kik megnémúlva és mozdíthatatlanúl ültek a' magok székekben, senkit se talált. Az ők méltóságok 5) félelmet, és bámulást öntött az ellenségbe 6), úgy eleintén a' Gallusok őket Róma' őrző Istenei' 7) oszlop képeinek 8) tartották. Csak későre küzelített egy bátor Gallus Marcus Papiariushoz a' legöregebb senátorhoz, 's megrázta 10) a' szakállát, hogy lássa valyon elévén é? Ezen megharagudván, felemeli 11) Papiarius éléfántcsont pálczáját, 's a' Gallus' fejébe vágja. Ebből egy közönséges 12) öldöklés támad. Mert a' Gallusok a' senátorokra rohannak 13),

1) *Portas patentes et indefensas cernere.* 2) *timere insidias, v. timere ne qua fraude hostili excipiar.* 3) *circumspectio.* 4) *in urbem irrumpere.* 5) *majestas.* 6) *incutere timorem, et venerationem.* 7) *diū tutelares.* 8) *simulacra.* 9) *aetate maximus.* 10) *vellicare alicujus barbam.* 11) *tollere scipionem eburneum egybe kell kötni a' következővel: sublatum scipionem eburneum in Galli caput incutere.* 12) *communis caedes.* 13) *impetura facere in aliquem.*

's rendre 14) mind megölik őket. Ezután a várost kirablották 15), és elégették 16).

69. A ludak ébrenléte 1) által a Capitolium megtartatik 2).

Minekutánna Róma felégettetett 3), Brennus a Capitoliumot vette ostrom alá. A természettől és mesterségtől egyformán jól 4) lévén megerősítve, reá rohanással 5) bajosan vétettethetik vala meg. *) De még is csak hamar 6) megesett volna ez, ha a ludak, a mint írják, megnem 7) szabadították volna. Ugyanis, a Gallusok egy útat találtak fel 8), mely a várba ment. Ezen éjjel felmásznak 9). A Capitoliumban minden aludt 10), sőt még a kutyák is halgattak 11). Már bizonyosnak tartották 12) a Gallusok, hogy nyertek, midőn hirtelen a ludak oly nagy gágogást inditnak 13), hogy arra a Rómaiak felébrednek 14). Az ők vitéz vezérek Manlius azonnal elé-ugrik

14) unum post alterum, v. omnes deinde trucidare.
15) urbem diripere. 16) urbem igne comburere.

1) Vigilantia 2) servare. 3) urbs incendio consumpta. 4) natura pariter ac arte bene munitum 5) impetu in illud facto. *) expugnare. 6) propemodum, v. parum abest quin. 7) nisi 8) detegere. 9) in altum eniti, scandere. 10) minden aluszik, omnia somnus oppressit v. omnia sopita somno jacent. 11) silere, quiescere. 12) certae victoriae spem concipere animo. 13) a ludak gágogást inditnak, anseres clangorem.

15), 's két Gallust, kik már a' vár' fokán is állanak vala 16) letaszit 17), 's annakutánna a' többeket is vissza űzi 18) a' hozzá tóduló 19) Rómaiaknak segítségével. Ennek a' történetnek emlékezetére 20) a' katyák megbüntettettek 21), a' lúdak pedig a' közönség' költségén tartattak 22), 's esztendőnként nagy pompával hordoztattak 23).

70. *A' Gallusok kiűzöttetnek* 1).

Minekutánna a' Capitolium hat hónapig 2) ostromoltatott vólna 3), végre a' Rómaiak éhségtől kényszerítettvén 4), a' Gallusokkal a' békességről kezdenek tanakozni 5). Brennus arra hajlandó 6) vólt. Ó azt ígérte 7), hogy elhadja az ó várossokat és tartományokat, ha 8) néki ezer font 9) aranyat fizetnének. A'

edunt, *olyan nagy*, tantum. 14) e somno suscitari. 15) advolare. 16) in muro consistere. 17) deturbare. 18) repellere. 19) adcurrentes. 20) in memoriam hujus rei. 21) supplicio adfici. 22) anseribus publice locare cibaria. 23) solenni pompa anseres quotannis circumferre.

1) Pellere. 2) erre a' kérdésre: *meddig*, accus. tétetik. 3) obsideri, abl. consequ. tétetik. 4) fame premi. 5) de pace cum aliquo agere. 6) non abhorrere a pace ineunda. 7) promittere, 's utánna accus. és inf. következik. (*tartomány* v. *határ*, fines): ('a' várost elhagyni) ad v. ex urbe exercitum abducere. 8) facta conditione, ut; hanem ezt a' kitévelt, az őtet meglőző kitételetskének eleibe kell tenni. 9) mille pondo

Rómaiak kénteleneknek 10) látták magokat ennek a' feltételnek elfogadására 11). A' Gallusok' igazságtalansága 12) még nevelte 13) ezen gyalázatot 14). Mert az arany' mérésében 15) ók nem, igaz 16) mértéket vettek elé 17). Ezen panaszolkodtak 18) a' Rómaiak. Hanem Brennus őket kinevette 19), 's azon feljúl 20) még a' kardját is a' mérőserpenyőbe 21) vetette.

71. Folytatás.

De 1) Brennus nem örvendhetett 2) győzedelmének. Mert Camillus, Rómának szabadítója 3) abban a' szempillantásban 4) megérkezik 5). Ez a' vitéz Római, a' Gallusok' béütése 6) előtt kevéssel 7) Rómából számkivettett volt 8), hanem a' Capitoliumnak ostromlása alatt 9) vissza-hívat-

auri, ezt a' genitivust ez az indeclinab. substan. *pondo* kívánja. 10) így kell kitenni: *necessitate coacti*. 11) *conditionem accipere*. 12) *iniquitas*. 13) *adhuc foedior, v. ignominiosior. (reddere)* 14) *contumelia*. 15) *in adpendendo auro*. 16) *iniquus*. 17) *uti*. 18) *queri de aliqua re*. 19) *ridere aliquem*, 20) *insuper*. 21) *lanx*.

1) *Sed*. 2) *haud laetos victoriae fructus percipere*. 3) *servator, liberator patriae*. 4) *hoc ipso temporis momento*. 5) *intervenire*. 6) *incursio*. 7) *paulo ante*. 8) *in exilium mitti*. 9) *dum Capitolium obsidebatur*.

tatott 10), 's Dictátornak tétetett 11). Ő az elszéledett 12) Rómaiakat Ardeába egybegyűjti 13), és 14) ezekkel megjelenik 15) Brennus előtt. Azonnal a' Rómaiak és Gallusok közt való egyezést hijábanvalónak hirdette 16), 's erre megparancsolja a' Rómaiaknak, hogy az aranyokat vennék-viszsza 17). Brennus hijában igykezett ellent-állani 18), mert Camillus megtámadja 19), 's egynehány megűjtitott 20) ütközetek után egészszen semmi-vé teszi 21). Így adja-elé ezt a' történetet 22) Livius. Hanem más írók véle ellenkeznek 23), főképpen Polybius.

72. *Marcus Curtius.*

Róma építettése után a' 393-dik eszten-dőben Rómában a' piacon egy nagy üreg-nyílik 1) a' földben, melyet hijában igykeztek 2) a' polgárok bétölteni 3). Az Augurok azt jö-

10) revocare. 11) dicere, v. creare. 12) palantes, dispersi. 13) colligere. 14) az *et* helyett a' relativum *qui*, *quae*, *quod* tétetik. 15) milites ante ora alicujus explicare. 16) negare ratam esse factam a Romanis cum Gallis pactionem. 17) de medio auferre. 18) reniti, resistere. 19) adgredi, invadere aliquem. 20) integratus. 21) ad interneccionem caedere, vagy insigui clade hostem vincere. 22) ab aliquo discrepare.

1) Terra magna voragine patere coepit. 2) incassum.

vendőlték 4), hogy addig nem is fog bételni 5), míg 6) Róma, a' mije van 7) legbecsesebb 8) belé nem háyná. Midôn kétségeskednének 9), hogy mit 10) értsenek rajta, eléáll Marcus Curtius, egy ifjú {patricius, azt kérdvén, hogy valyon vólna é Rómának valami becse- sebbje, mint fegyvere és vitézsége? Ezután szemeit az ifiu a' Capitoliumra, 's a' haza' Isteneinek 11) templomaira fordítván 12), ma- gát a' halálra szenteli 13). Annakutánna fel- fegyverkezik 14), fel-ül 15) a' lovára, 's belé- szöktet 16) az úregbe. Azon szempillantás- ban 17) már többé nem lehetet látni 18) az üreget; vagy a' mint mások beszélük, földel 19) bétöltetett. Menynyire légyen igaz ez a' történet 20), nem lehet meghatározni 21); annyi 22) csak úgyan bizonyos hogy a' Ró- maiak még a' később időkben is tiszteletben tartották 23) a' Curtius' emlékezetét.

3) explere. 4) monere, canere. 5) coire. 6) nisi ante. 7) habere. 8) pretiosissimum. 9) ambigere. 10) quid illud sit. 11) dii patrii. 12) oculos vertere ad, v. intueri aliquid. 13) csupán csak ezzel: se devovere. 14) armari, 's participiummal. 15) equum conscendere. 16) se immittere in voraginem. 17) extemplo. 18) evanescere. 19) congesta terra aliquid explere. 20) quid veri falsive in hac narratione lateat. 21) dijudicare. 22) id. 23) memoriam alicujus celebrare.

73. *Titus Manlius Torquatus.*

A' kiűzetett Gallusok még sokszor ingelték azután a' Rómaiakat hadakozásra 1). Ezen hadak közül egyikben 2) (a' 393-dik esztendőben) elé-áll 3) egy szerfelett nagy 4) Gallus, a' Rómaiak közül a' legvitézebbet kettős viadalra hívja 5). Eleintén egy Római se mérte ezt a' meghívást 6) elfogadni. Végre Titus Manlius, egy igen vitéz 7) Romai ifju erre hajlandónak 8) találtatott 9). Megengedvén 10), T. Quintius Pennus Dictátor, a' kevély 11) Gallus ellen megy 12). Egybecsapnak 13) a' két tábornak szemeláttára 14). A' Gallus vágott 15) elébb Mánliushoz, hanem semmit sem ért 16). Ezután Mánlius rohant a' Gallusra 17), 's az ő kicsin kardjával olyan két sebet ejt rajta 18), hogy halva 19) esik le 20)

1) Ad nova bella aliquem lacescere. 2) in quorum uno. 3) procedere. 4) eximia corporis magnitudine. 5) provocare aliquem ad certamen singulare. 6) certaminis ad quod Gallus provocaverat, periculum subire. 7) fortissimus. 8) ad aliquid suscipiendum paratus. vagy még jobb: qui promptum paratumque ad illud suscipiendum ostenderet animum. 9) repertus est, exstitit. 10) ennek a' verbumnak: *adnūere*, a' participiumával kell kitenni. 11) ferox, insolens. 12) progredi contra aliquem. 13) pugna committitur. 14) conspectus. 15) ictu aliquem petere. 16) sed nequidquam, v. sed vano (cil. ictu.) 17) incurrere. v. impetum facere in. 18) infligere alicui vulnus. 19) exanimis. 20) procumbere.

Manlius a' nélkül, hogy egyébtől megfosztaná, csak az egy nyakbavető arany-lánczot 21) veszi el tőle, melyet magának felköt 22), 's innét vette a' Torquatus nevet. A' Gallusok a' dolog ily kimenetelén 23) annyira elcsüggedtek 21), hogy a' következő éjszákán táborokat elhagyták 25), 's Campaniába szaladtak.

74. *Markus Valerius Corvus.*

Ehez egészszen hasonló módon viaskodott 1) Marcus Valerius. A' 406-dik esztendőben egy újj háború üt-ki 2) a' Rómaiak és Gallusok közt. Mind a' két nemzet a' Pomptinusi 3) mezőn szállott táborba 4) egy mocsáros 5) tájékon, hól egyik sereg se 6) akarta a' másikat elsőben megtámadni 7). Itt is elé-áll 8) egy erejében felettebb bízakodó 9) Gallus, 's a' Rómaiak közül a' legvitézebbet

21) ezt a' kitévelt így kell fordítani: *semmit egyebet nem* (nulla alia res) *vett-eltőlle, hanem csak* (nisi) *egy arany-lánczot* (torques, is.) 22) *collo aliquid circumdare.* 23) *eventus hujus certaminis.* 24) *animum abjicere, v. despondere.* 25) *castra relinquere, abl. consequi-vel kell kitenni.*

1) *Simillimum certamen inire.* 2) *exoriri.* 3) *ager Pomptinus.* 4) *castra collocare, stativa ponere.* 5) *paludosus.* 6) *neuter exercitus.* 7) *confligere cum aliquo.* 8) *procedere in medium.* 9) *nimis corporis sui viribus confidens, ferox.*

kettős viadalra hívja. M. Valerius a' consul Camillus' engedelmeből 10) elfogadja "ezt a' meghívást, 's a' mint mondják 11), az Istenek' őltalma alatt 12) megütközik. Mert mindjárt a' bajvívás' kezdetén 13) egy holló ereszkedett-le 14) a' Valerius' sisakjára. Ó ezt szerencsés jelnek 15) nézte, 's nem is csalatkozott-meg 16). Mert a' bajvívás alatt 17) szárnyaival a' holló a' Gallus' szemeit meghomályosította 18), 's körmeivel az ábrázatjába kapdosott 19). Ez által annyira megzavartatott 20), hogy könnyen 21) meggyőzethetett. A' Gallus' holt teste körül 22) új viadal 23) támadott a' két tábor között, melyben a' Gallusok meggyőzettek. Valerius pedig erről a' történetről Corvinusnak nevezett.

10) ezen verbummal: *permittere*, vagy ezzel a' szólás' formájával: *veniam impetrare ab aliquo*. 11) ut ajunt. 12) *deorum praesidio sustentatus*. 13) *statim quum manus consererent*. 14) *considerere*. 15) *aliquid pro laeto augurio habere*. 16) *nec frustra, v. nec fellit eum opinio haec*. 17) *dum pugnabant*. 18) *alorum motu alicujus oculos praestringere, v. perstringere*. 19) *os alicujus ungvibus petere*. 20) *perturbari*. 21) *facili negotio*. 22) *circa jacentis Galli corpus*. 23) *certamen*.

75. T. *Manliusnak szoros katonai fenyítéke* 1)

Ugyan az a' Manlius, a' ki magának Torquatus nevet nyert, a' szoros katonai fenyítéknek egy ritka 2) példáját adta 3). Egy háborúban (a' 415-dik esztendőben), mint consul, élet' elvesztése alatt 4) megtiltotta vólt 5), hogy 6) a' Consul parancsolatja nélkül 7), és renden kívül 8) egy Római se bátorzkodnék az ellenséggel megütközni. De mind a' mellett 9) történik, hogy vétkezik 10) az ő tulajdon fia ezen törvény ellen. Ugyan is az ifiú Manlius, elküldetvén az ellenségek' kémelésére 11), szembe találja 12) Geminius Mettust, egy előkelő Tusculanust, a' ki őtet kettős viadalra hívja ki 13). Manlius a' meghívást elfogadta 14), 's szerencséjére a' vetelkedő társát meg is őrle 15), 's fegyvereitől 16) megfosztván örömmel 17) tért vissza mint győzedelmes a' táborba. De az attya a

1) Severitas in disciplina militari 2) singularis, e. 3) exemplum, v. documentum alicujus rei edere. 4) poena capitis. 5) edicere. 6) nequis. 7) injussu. 8) extra ordinem cum hoste congregari, v. in hostem pugnare. 9) nihilo secius accidit, ut. 10) adversus edictum delinquere, peccare. 11) explorare hostes. 12) incidere in. 13) provocare. 14) haud detrectare aliquid, contingit Manlio. 15) obtruncare. 16) arma, spoliare; γ, spoliisque lectis. 17) ovans.

a' katonai fenytéknek ezen megsértését nem hagyta büntetetlen 16). Elsőben megjutalmazza ugyan vitézségét egy koronával 19), de annakutánna az egész seregnek szemeláttára' 20) a' Lictorral megöleti 21).

76. *Decius Mus.*

Ugyan csak ebben a' Latinusokkal való hadban, a' másik consul Publius Decius Mus életét hazájáért feláldozta 1). Még az ütközet előtt megegyezett volt 2) mind a' két consul, hogy közüllök az, kinek a' szárnya 3), hátrálna 4) halna meg 5). A' sors Deciust találta 6) Az ütközet' kezdete után 7) a' sereg bal szárnya, melynek ő volt vezére 8), csak hamar vissza-veretett 9), 's azonnal Decius, Marcus Valerius fő-pap által magát az alvilág' Isteneinek 10) szentelteti. Ezzel felfegyverkezve felszökik 11) a' lovára, 's bévág 12) a' Latinusok' serege közé. A' merre csak

18) non pati impune violare. 19) aliquem corona donare. 20) in conspectu alicujus. 21) securi aliquem percutere.

1) Vitam pro patria deponere. 2) pacisci, constituere, convenire inter se, ut. 3) cornu. 4) recedere. 5) mortem obire, morti se dedere. 6) sors quaedam evenit alicui. 7) paulo post pugnam commissam. 8) praeesse alicui rei. 9) repelli. 10) diis manibus se devovere. 11) in equum exilire. v. insilire. 12) in medios hostes se immittere.

13) ment, mindenféle halált és pusztulást okozott 14). De végre sok sebekkel megrakva 15) lerogyik a' földre. Ez a' nemes 16) áldozat a' Rómaiakba bátorságot önt 17). Az ellenséggel a' viadalt újra kezdik 18) a' Manlius' tanácsára 16), 's a' Latinusokon tökéletes 20) győzedelmet nyernek. — Az atya' példáját a' fia is, Publius Decius kevés idő múlva követte. Ő is a' Samniteseikkel és azoknak szövetségeseikkel való háborúban magát a' halálnak feláldozta.

77. *Papirius Cursor.*

Manlius Torquátuson kívül Papirius Cursor is nevezetes 1) példáját adta a' szoros katonai fenyítéknek. Minekutánna Dictátornak tétetett, a' Samnitesek ellen vitte 2) a' sereget. Hanem valamely babonás félelem 3) feltett szándékának kivitelében megakadályoztatja 4). Azt gondolták 5), hogy a' jövődó'

13) quocunque. 14) caedem et stragem late dare, caedem et vastitatem inferre. 15) coopertus. 16) honesta devotio. 17) addere alicui animum, v. animos. 18) proelium cum hoste integrare. abl. consequ. kell itt. 19) consilium. 20) justam victoriam ab aliquo reportare.

1) Insignis, memorabilis. 2) exercitum ducere contra aliquem. 3) superstitiosa religio. 4) ab inceptis aliquem deterrere, v. facere (in causa esse) quo minus aliquis in re incepta persistat. 5) putabatur, v. credebatur.

kinézésiben 6) valamit elhibáztak volna 7). Tehát a' Dictatornak vissza kellett menni 8) Rómába, hogy ott újra kezdje 9). De mi-
nekelőtte elmenne, megparancsolja a' lovas
Generalissának 10) Q. Fabius Rullianusnak,
hogy távol léte alatt 11) légyen csendesen a'
táborban 12) De ez a' Dictátor parancsolat-
ja ellen, vagy a' nagyravágyástól 13) és gyű-
lölségtől ösztönöztetvén 14), vagy az ütkö-
zetre való jó alkalmatosságon kapván *), a'
Samnitesekkel megütközik 15). A' szerencse
néki kedvezett. Szinte 16) húsz-ezer Samni-
tesek ölettek meg 17), 's a' többek megfutam-
tattak.

78. *Folytatás.*

Mindnyájan örvendettek 1) ezen győze-
delmen, csak 2) a' Dictátor nem. Ő megha-
ragudva oda hagyta Rómát, 's vissza-sietett

6) in capiendis auspiciis. 7) aliquid vitii committere, v. auspicia non rite capere. 8) Romam proficisci. 9) auspicia repetere, v. még jobb itt: renovare. 10) magister equitum. 11) dum abesset. 12) quiete incastris se tenere. 13) gloriae cupiditas. 14) incitatus. *) occasione bene gerendae rei inductus. 15) acie confligere cum aliquo. 16) a' számok mellett szinte prope, v. fere, *egyebüttl* ferme, circiter. 17) caedi.

1) Laetari de aliqua re, v. aliqua re. 2) praeter dictatorem; uno dictatore excepto.

3) a' táborba. Itt a' Legiokat egybe-gyűjti 4), 's Fabiust maga eleibe hivatja 5). Hijában igyekezett magát ez mentegetni 6). A' Dictátor parancsolta, hogy vetkeztessék le 7), 's ólettessék meg. A' Lictor engedelmeskedvén 8), megragadta 9) Fábium, 's kezdette vetkeztetni. De Fábium ennek kezéből hirtelen kiszabadítja magát 10), 's azon katonák közé fut 11), a' kiket az előtt kevéssel maga részire megnyert vólt 12), 's ezek őtet felvették 13). Erre nagy zúgás támad 14). A' Dictátor' parancsolatjának többé nem engedelmeskednek. Végre a' közbe-jövő éjszaka 15) szakasztja félbe 16) a' czivódást. Papius a' gyűlést elbocsátja 17) ugyan, de haragját nem.

79. *Folytatás.*

Fábium félvén ettől a' haragtól 1), éjsza-

3) itinere celerrimo redire. 4) ad concionem advocare. 5) citare ad. 6) se purgare, criminis culpam a' se amoliri. 7) spoliare, denudare. 8) dicto audiens. 9) comprehendere. tétessék a' part. praet, pass. 10) elabi e manibus alicujus, v. subducere se alicujus manibus. 11) se recipere ad, 12) animum alicujus sibi conciliare. 13) in fidem suam recipere. 14) ingens fremitus, oriri. 15) nox interveniens. 16) finem facere certamini. 17) concionem quidem, sed non iram ex animo dimittere.

1) Iram timens Fabius.

kának idején Rómába ment. Az atya, egy igen előkelő ember 2), azonnal a' senatust egybegyűjti 3), 's itt megpanaszolván 4) a' Dictátor' keménységét 5), kéri 6) a' senatorokat, hogy fiának életét mentse meg 7). Ezek arra hajlandók 8) voltak, de nem teheték: mert a' Dictátor hirtelen megjelenik 9) azon eltökéllett szándékkal 10), hogy lovas Generalissának engedetlenségét megbüntesse. Hijában esedeztek érte a' senatorok 11); mert Papius megparancsolta, hogy fogják meg. Már még csak egy menedéke 12) volt az öreg Fabiusnak: tudniillik, a' nép' gyűlése eleibe vinni a' dolgot 13). Ez ugyan a' törvényekkel ellenkezett 14) melyek szerint 15) a' Dictator-tól nem volt szabad 16) a' nép gyűlés' eleibe appellálni 17).

2) vir nobilissimus, v. vir magnae dignitatis. 3) senatum vocare. 4) queri de aliqua re, v. conqueri aliquid. 5) vis, crudelitas. 6) implorare alicujus fidem, ut 7) servare aliquem incolumem, mortis periculo aliquem eripere. 8) fidem addicere, sed eam praestare non posse. 9) repente adesse. 10) obstinato animo poenam ab aliquo ob aliquam rem expetere: *engedetlenség*, spretum imperium. 11) deprecari pro aliquo. 12) unum tantum restabat seni Fabio refugium. 13) provocare ad populum. 14) contrarium alicui rei 15) secundum 16) est aliquid vetitum, interdictum, non licitum, v. permissum. 17) provocatio a dictatore ad populum.

80. *Bérekasztés.*

Azomban Papirius nem ellenzette 1), hanem elment a' nép gyűlésébe 2), 's itt megmútatta 3) a' népnek milyen szorossággal †) kellene ügyelni* arra, hogy a' katonai fenyték szentsége *) meg ne sértessen, és a' Dictátor tekintete **) ne-kissebbedjen ††). A' nép jóllehet hajlandó 4) vólt Fábíust megmenteni, de még is a' Dictátor' keménységét nem kárhoztathatta, Tehát nem is bátorkodott semmit határozni 5), hanem csak a' lovas Generalis' életéért esedezett 6). Ugyan ezt cselekedték 7) már a' Fabiusok is a' Dictátor' lábaihoz borúlván 8). Ez által Papirius megilletődött, 's az egész népnek kérésével 9) a' katonai fenyték, 's a' fővezér' tekintete sértetlenül 10) megmaradott. Már most megkegyelmezhetett 11) a' Dictátor Fabiusnak, nem azért, mintha kénytelen lett vólna 12), hanem mivel akart, 's meg is tette 13) a' népnek és a' patriciusoknak nagy örömére.

1) Cedere provocationi. 2) procedere in concionem. 3) populo probare. †) quanta necessitate cavere. *) sanctitas, **) majestas; ††) minuere. 4) favere alicujua saluti, v. operam dare alicui servando 5) aliquid decernere, judicium suum interponere. 6) orare aliquem, ut vitae alicujus parcat. 7) idem orare. 8) ad genua alicujus procumbere. 9) universo populo de precante. 10) inviolatus. 11) veniam dare alicui. 12) debere. 13) praestare.

§1. *Caudiumi szorossak* 1).

Igen nevezetes 2) az a' gyalázat, melyen a' T. Veturius Calvinus' és Sp. Posthumius' vezérségek 3) alatt mentek által 4) a' kevély Rómaiak a' Caudiumi szorossaknál. A' négyszázharminczharmadik esztendőben újra a' Samnitesek ellen mentek 5), 's Calatia mellett szállottak 6) táborba. Ezt meghallotta Pontius, a' Samnitesek' vezére, 's hirtelen azt a' hirt 7) terjesztette el 8), hogy ő Luce-riát, Apuliában egy várost megszállott 9). A' consulok elhiszik 10) ezt a' hírt. Ezért tehát elhatározzák magokban hogy annak a' városnak, mely a' Rómaiakkal szövetségben 11) vala, minél hamarább segítséget 12) vigyenek. Ezen szándékkal ők a' legrövidebb utat választották 13). Ez az út a' Caudiumi szorossakba vezetett 14). Úgy hívtak egy völgyet, mely magas kősziklával 15), és tömött

1) Angustiae Caudinae. 2) insignis contumelia, v. ignominia. 3) dux. 4) contumeliam sibi contrahere, v. contumelia adfici. 5) educere exercitum contra, té- tessék consequ. abl. 6) castra ponere, v. locare ad. 7) rumor, fama 8) undique vulgare. 9) circumsidere urbem. 10) fidem habere rumori. 11) societate cum Romanis conjunctus. 12) subito opem ferre alicui. 13) eligere, v. ingredi viam breviorē, v. compendia- riam. 14) ferre, ducere. 15) altae rupes.

erdőkkel 16) volt körül-véve 7), 's szoros kimenetele 18) és bójáró útja volt; Caudium-tól, a' Samnitesek' tartományában egy várostól nem messze feküdt 19), a' azután a' Caudiumi pelengéreknek 20) neveztetett. Pontius éppen 21) ezen völgy körül rejtette volt el 22) a' maga seregeit. A' vigyázatlan 23) consulok ezt még csak nem is gyanítván 24), bémennek vakon 25), 's így esnek azon tőrbe 26), melyet Pontius vetett volt nékiek.

82. Folytatás.

A' Rómaiak eleintén nem vették-észre 1) a' magok állásoknak 2) veszedelmességit. Elmennek 3) a' völgynek egész kimenetelig, de ezt kövekkel és fákkal bójárva 4) látják 5). Itt kezdték végve 6) sajditni 7) a' csa-

16) *densae silvae*, vagy jobban : *saltus*, mely szó *havasi erdőt* jelent, a' milyenről itt van szó. 17) *cinctus*. 18) *angustum introitum, et exitum habens*, jobb déaksággal : *angusta tantum via tam ingredientibus, quam egredientibus patens*. 19) *situs*. 20) *furculae caudinae*. 21) *ezzel* : *ipse, circa hanc ipsam vallem*. 22) *copias in insidiis collocare*. 23) *incautus, improvidus, temerarius*. 24) *suspicipari*. 25) *coeco impetu irruere*. 26) *in insidias, quas quis struxit incidere*.

1) *Valamit nem veszek észre, aliquid me latet, fugit, praeterit, fallit*. 2) *periculum in quo aliquis versatur*. 3) *pergere ad viam extremae vallis*. 4) *septus*. 5) *conspicere*. 6) *tandem, demum*. 7) *insidiarum apud me movetur suspicio, v. fraus mihi subolet*.

lárdságot, Tehát nagy sebességgel visszatérnek 8), hanem már a' bémenő út 9) a' Samnitesektől elvult álva 10), 's egyszerre 11) minden oldalról békerítve 12) látták magokat a' Rómaiak. Ekkor már nem tudván 13), mitévők legyenek, részszerént elcsüggedésből, részszerént pedig szokásból táborba szállanak mintha 14) azon a' helyen megmaradhatnának 15). De csak hamar érezni kezdték az eledelek' 16) szükségit. Próbálták ugyan némelyek az ellenségen keresztül vágni 17), hanem vissza verettek. A' Rómaiak' szüksége 18) naprólnapra 19) nevedett 20), 's semmi út nem volt 21) kiszabadulásokra. Végre követeket küldenek a' consulok a' Samnitesekhez, kik 22) vennék arra őket, hogy vagy megbékéljenek, vagy pedig megütközzenek 23).

8) raptim se recipere. 9) via qua vallem ingressi erant (in vallem descenderant). 10) obsidere. 11) repente. 12) undique circumsessus. 13) iam inopes consilii. 14) tanquam, quasi. 15) stativa ibi habere posse. 16) inopia alimentorum laborare, v. premi. 17) per medios hostes perrumpere. 18) mala. 19) in dies. 20) ingravescere, augeri. 21) nec ulla ex iis (scil. malis) emergendi via patebat. 22) qui. 23) *valakit rávenni* (permoveere aliquem), *hogy békességet kössen* (pacem componere), *vagy megütközzenek* (pugnam committere).

83. *Folytatás.*

Azonban a' Samnitesek nem tudták 1), mit cselekedjenek a' békerített 2) Rómaiakkal. Tehát Pontius az atyától Herenniustól, egy tapasztalt 3) öregtől kérdeztetett tanácsot 4). E' pedig ezt feleli: bocsásd el a' Rómaiakat mindegyiket szabadon és sértetlenül 5). Pontius csudálkozott 6) ezen a' feleleten, 's azt gondolta, hogy a' követ rosszszúl értette 7) Tehát másodszor is az atyához küldött, 's már most Herennius azt feleli; „hogy ólnék-meg a' Rómaiakat minden különbség nélkül 8):“ Senki se találhatta-ki ezen különböző feleleteknek 9) értelmét; tehát Pontius magát az atyát hivatja oda 10), 's most már megmagyarázza 11) az öreg az ő vélekedésének okát, mondván: „Néktek a' Rómaiakat vagy mindmegkell öletni, hogy az ő erejek megcsökken-

1) *Én nem tudom mit cselekedjem valamely dologban*, non suppetit mihi consilium, v. non expedire possum consilium, quod de re aliqua ineam, v. sequar. 2) *circumseptus*. 3) *senex multi consilii, prudens*. 4) *valakitől tanácsot kérdeni*: consulere aliquem, *hanem, tanácsot adni valakinek*: consulere alicui, *kérdeztetni*: mittere nuntium, qui etc. 5) *dimittere aliquem liberum et inviolatum*. 6) *én csudálkozom egy feleleten*: mirum mihi videtur aliquod responsum. 7) *non recte aliquid percipere*. 8) *sine discrimine*. 9) *responsa discordia, v. sibi repugnantia*. 10) *advocare, accire*. 11) *sententiae causam adferre*.

jen 12), vagy pedig mindegyiknek megkell-kegyelmezni 13), hogy [ezen] jóságos cselekedet által magatoknak elkötelezzétek 14)“ Pontius mind a két tanácsot megvetette, 's egy közép utat választott. Követjei által azon feltételt ajánlja 15) a' Rómaiaknak, hogy vagy mindnyájan haljanak meg, vagy pedig a' járom alatt elmenvén 16), Samniumot hagyják el 17), kössenek békességet 's adjanak keze-eket 18).

84. *Béreketés.*

A' Rómaiak ezen gyalázatos feltételekre 1) erősen felháborodnak 2), 's közülök egy se bátorzkodott 3) javasolni 4) azoknak elfogadásokat, jóllehet nyomorúlt állapotjokat már tovább nem szenvedhették 5). Végre csak

12) vires alicujus conficere. 13) aut parcendum est, v. aut omnis ab omnibus vis avertenda (v. abstinenda) est, 14) én valakinek vatam; jóteteménnye által köteleztetem; beneficio aliquo obstrictus alicui teneor 15) conditionem ferre. 16) traduci sub jugum. A-azon jármat mely alatt a' meghódolt ellenségeknek gyalázatosan keresztül kellett csúszni, így írja le Livius Lib III. c. 28. (Tribus hastis jugum fit, humi fixis duabus, superque eas transversa una deligata.) 17) agro Samnitium decedere. 18) obsides tradere.

1) Ignominiosae conditiones. 2) vehementer perturbari aliqua re. 3) audere. 4) svadere, ut accipiantur. 5) in statu misserimo se amplius tenere non posse.

ugyan arra vette Lentulus, egy nagy tekintetű Római a' sereget 6), hogy a' Pontiustól ajánlott békesség pontjait elfogadta. Fegyver nélkül 7), és félig levetkezve 8), elsőben 600 lovasak, a' kiket kezéseknek kellett adni, annakutánna a' consulok, 's végre a' több katonák (bújtak keresztül a' járom alatt 9). Elboritva szégyennel 10), és magokban titkos mérget forgatva 11) mentek a' Rómaiak keresztül 12) Capuán hol jól 13) fogadtatnak, Rómába, 's alig mertek lépni 14) e' két városnak földjére. Hanem a' Római senatus a' Posthumus' tanácsát, a' ki a' Pontiussal kötött békességet 15), annak ravasz magyarázatjával 16) semmit érőnek 17) állította, meghalhatta 18), 's a' Samnitesekekkel kötött frigyét felbontotta 19). Melyre csak hamar a' Rómaiak a' Samnitesek' vérével mosták le 20) a' magok gyalázatjokat.

6) multis rationibus pervincere. 7) inermis. 8) nudus fere. 9) mitti sub jugum. 10) pudore suffusi. 11) iram volentes tacito pectore. 12) trans. 13) comiter, benigne. 14) vix accedere ad. 15) ictum pacis foedus. 16) callida interpretatio. 17) irritum aliquid censere. 18) sententiam alicujus probare. 19) factam pacem rumpere, rescindere. 20) ignominiam sanguine alicujus expiare.

85. *Cajus Fabricius Luscinusnak a' haza iránt való álhatatos szeretete* 1).

Pyrrhussal, az Epirusi királlyal való háborúban nagyon kimutatták 2) magokat a' Rómaiak vitézségekkel és nagylelkűségekkel 3); különösen 4) pedig Cajus Fabricius Luscinus, egy öreg senator, a' ki kevéssel megelégedett 5) hazáját szerette, 's vitéz és eszes 9) ember volt. A' Heracleai ütközet után Lucaniába más két Rómaival Pyrrhushoz követnek küldetett 7) a' foglyok' kiváltására. A' király, a' ki éppen 8) olyan kevély, mint nagylelkű, 's a' ki hevesebb 9) valamely dolognak kigondolásában. mint a' milyen álhatatos volt annak kivitelében, a' Római követeket igen barátságosan 10) fogadta. Mert jóllehet Heracleánál 11) éléfantjai segedelmével 12) győzedelmeskedett, de mégis az ő vesztésiből 13) úgy annyira meggyőződött a' Rómaiak' vitéz-

1) *Invicta in patriam pietas.* 2) *insignem gloriam aliqua re sibi parere.* 3) *magnus animus, magnanimitas.* 4) *praecipue.* 5) *qui paucis contentus, et patriae amantissimus,* köttessék egybe a' következővel 6) *forti animo et consilio valere.* 7) *követnek küldetni (legatos mitti) a' foglyok' kiváltására* (ad — redimere.) 8) *éppen olyan,* *aeque, pariter, non minus, mint,* ac. 9) *acrior in consilio quodam capiendo, quam constans in eo exequendo.* 10) *admodum hospitaliter.* 11) *ad.* 12) *elephantorum ópe hostem vincere.* 13) *damno. quo ipse in proelio adfectus erat, v. clade, quam ipse senserat.'*

sége felől, hogy szerette volna őket barát-
 tyáivá tenni 14). Azonban a' követek csak
 a' foglyok' kiváltásáról beszéltek 15), 's Pyrr-
 hus úgy látszott, hogy helyet ad 16) az ók
 kéréseiknek.

86. Folytatás.

Azonközben magánosan beszéllett 1) Fa-
 briciussal. Midőn t. i. hallotta volna hogy
 ez a' nemes 2) Római igen szegény ember 3),
 4) azon igyekezett, hogy sok ajándékokkal
 és nagy ígéretekkel 5) őtet a' maga részire 6)
 vonja. Hanem Fabricius mind a' kettőt meg-
 vetette. Pyrrhus más nap egy véletlen féle-
 lem 7) által akarta a' Fabricius' bátorságát
 megijeszteni 8). Ugyanis egy éléfantot álli-
 tott 9) egy szobának a' kárpitja 10) megé, 's
 ennek a' rettentő 11) nagy állatnak egy jela-
 dásra iszonyú orditást 12) kellett 13) tenni 14),

14) *én kívánnim barátomnak*, (hogy barátom lé-
 gyen) in alicujus amicitiam me recipi opto. 15) ver-
 ba facere nonnisi de. 16) locum dare precibus alicujus.

1) Privatum cum aliquo habere colloquium. 2) ge-
 nerosi animi Romanus 3) *én nagyon szegény vagyok*:
 in re admodum tenui constitutus sum. 4) infinita con-
 structio. 5) larga promissa. 6) in partes suas trahere,
 sibi conciliare. 7) subitus terror. 8) animum alicujus
 concutere. 9) collocare. 10) aulea, v. auleum. 11)
 terribilis bellua. 12) horrendus barritus, így tetszik ki
 az éléfant' bögését. 13) jubebatur. 14) edere, tollere.

's a' (hosszú ormánnyát 15) a' Fabricius' feje körül kanyarítani 16). Hanem az egyenes és bátor 17) férjfiú meg-nem rettent 18). Nevetve 19) így szollott ő a' királynak: *sem az arany, melyel tegnap kínáltál, sem pedig az éléfánt melyel ma megakarsz ijeszteni 20), nem vehetnek engemet arra 21), hogy hazám iránt hívségtelen légyek.* Megilletődvén 22) ezen nagylelkűségén Pyrrhus; sok foglyokat minden váltság-pénz nélkül 23) vissza-adott.

87. Cyniás Rómában.

Nem sokára azután elküldi Pyrrhus Cyniást, egy gyakorlott status' emberét 1), és nagy ékesen szólót Rómába, hogy ott békeséget eszközöljön 2). Cyniás semmit se mulatott el 3), csak hogy királya akaratjának eleget tehessen 4). Ő elsőben a' Rómaiakat

15) proboscis, v. manus, minthogy azzal kéz helyett él.
 16) capiti alicujus manum circumdare, manu alicujus caput amplecti. 17) fortis. 18) nullo terrore a' statu suo dejici posse, v. animum ostendere intrepidum.
 19) subridens. 20) perterrere. 21) ad scelus in patriam committendum impellere, v. fidem, quae patriae debetur, labefactare. 22) motus tanti animi indole. 23) redemptionis pretium.

1) Rerum civilium adprime peritus. 2) paci componendae operam dare. 3) nihil intentatum relinquere, quo etc. vagy sedulo, ac diligenter facere omnia ut. 4) voluntati regis satis facere.

ajándékokkal igyekezett megnyerni 5); de senkit se talált, kinek ajtaja az ő aranya előtt meg nyílt volna 6). Azután egy beszédet tartott a' senatusban, melyben mint Demosthenesnek tanítvánnya 7), a' Pyrrhustól feltett békesség pontjait csudálkozásra méltó ékesenszollással 8) ajánlotta. Hanem a' világtalan 9) Appius Claudius magát egy gyalog hintón 10) a' senatusba vitette 's itt a' Cyniás' igyekezetét elnyomta 11). Ennek a' hazát szerető 12) öregnek tanácsára 13) a' senatus azt izeni 14) a' királynak, hogy míg 15) Itáliát el-nem hagyja 16), addig békeséget nem nyerhet 17). Cyniás, a' nélkül hogy a' dolgot elvégezte volna 18), Rómából elment 16). De meg nem álhatta 20), hogy a' királynak meg-ne valja 21), hogy Róma előtte egy templomnak, 's a' senatus egy királyok' gyülekezetének 22) látszott.

5) muneribus capere aliquem. 6) neminem, cujus domus auro pateat, invenire. 7) alicujus disciplina uti, praeceptis imbui. 8) admirabili eloquentia aliquid commendare. 9) oculis captus. 10) lectica. 11) conatus alicujus retundere, reprimere. 12) patriae amantissimus. 13) auctor. 14) renuntiare. 15) nisi. 16) recedere ex Italia. 17) pacem impetrare non posse. 18) infecta re. 19) urbe proficisci. 20) sibi temperare non posse, quin. 21) libere alicui aliquid dicere. 22) consessus regum.

88) *Cajus Fabricius Luscinus*'

egyenes szívűsége 1).

Ugyan az a' Fabricius , a' ki mint követ, oly nagy 2) hazafiúi szeretetet mutatott 3), kevés idő múlva 4), mint consul, az ellenség iránt való egyenes szívűségnek példáját adta 5). A' dologról sokféleképpen beszélnek hanem a' dolog' veleje 6) úgy látszik, a' következendő volt. Ő a' 476-dik esztendőben Aemilius Papus consullal Pyrrhus ellen ment 7), 's véle által-ellenben 8) Tarentum vidékén 9) szállott táborba. Itt egy levelet kap Niciástól, a' királynak legbelsőbb Orvossától 10), melyben ez azt igéri, hogy ő szép jutalomért 11), meg fogná ölni a' királyt. De Fábrius meg utálta 12) ezt az árulást 13). Az ő tisztitársának meg egyezéséből 14), vagy a' senatus' helybe-hagyásáhol 15) kinyilatkoztatja 16) a' dólgot Pyrrhusnak, az Epi-

1) Integritas, v. honestas. 2) tantus. 3) probare. 4) post aliquod temporis intervallum. 5) exemplum honestatis, v. probare honestatem alicui. 6) summa rei. 7) ad bellum contra aliquem proficisci, tétessék particip. praet. 8) e regione castrorum alterius sua ponere castra. 9) ager Tarentinus. 10) princeps regis medicus. (medicus cujus peculiari opera morbo adfectus uti solebat,) 11) accepto splendido praemio. 12) detestari aliquid. 13) proditio, v. prodendi consilium. 14) consentire. 15) probare. 16) aperire, indicare.

rusi 17) királynak- Ezen egyenességen el-
bámúlván 18) Pyrrhus, azt mondják, hogy
ezt mondotta volna „bajosabb Fabriciust az
igasságtól mint a' napot a' maga útjától
elmozdítani 19). Azonnal Pyrrhus minden
Római foglyokat, a' kiket még megtartott volt
minden váltság-pénz nélkül 20) kiadott 21)
's a' Rómaiak hogy a' nemes nagy lelkűségben
meg-ne-győzöttessenek 22), a' Samnitesek és
Tarentinusok közül ugyan annyi 23) foglyo-
kat küldöttek-viszsa 21).

89. *Curius Dentatus.*

Curius Dentatus, a' kinek utoljára szeren-
cséje volt 1), Pyrrhust Itáliából kikergetni 2),
tökéletes példáját 3) adta a' mértékletesség
nek, és önkéntes szegénységnek 4). Valamint
hajdan Quintius Cincinnatus, a' ki az eke mel-
lől 5) választatott volt Dictatornak, a' hiva-
talokat kevésre becsülte 6), éppen úgy veti
vala meg 7) Curius is a' gazdagságot. Egy

17) rex Epioticus, v. rex Epirotarum. 18) obstupe-
fieri aliqua re. 19) honestas; honestum, justitia, aver-
tere. 20) gratis, nullo redemptionis accepto pretio. 21)
restituere, reddere. 22) ne. 23) vinci aliqua re. 24) tot-
idem. 25) remittere.

1) Contigit mihi, ut. 2) ex Italia pellere. 3) per-
fectum (consummatum) exemplum. 4) paupertas spon-
tanea 5) ab aratro Dictator dictus. 6) honores parvi
facere. 7) contemnere, despisere.

szer a' Samnitesek, a' kiket ő a' 463-dik esztendőben meggyőzött vólt, követeket küldöttek hozzá, hogy a' békességről vele egyezzenek 8). Ezek ötet történetből éppen 9) a' tűz mellett 10), egy fa padon ülve, 's főtt répát éve 11) találták. Midőn látnák 12) az ő szegénységét, azt gondolták 13) hogy ajándék által megnyerhetik 14). Melyrenézve őtet egy nagy summa pénzel kínálták meg 15). De Curius semmi ajándékot elnem vett 16), ezt mondván: „*inkább akarok gazdagoknak parancsolni* 17), *mint gazdag lenni* 18). Mégis a' pátriciusok azzal vádolták 19), hogy a' Samniteseken 20) nyert győzedelemben a' ragadományból sokat elsikkasztott volna: de ő meg esküdött 21), hogy egy fa edényen 22) kívül semmit is a' maga számára el-nem vett 23).

90. *Marcus Attilius Regulus.*

Az első Poenusi háboruban 1) különösen ki-

8) de pace, tractare. 9) forte. 10) juxta focum sedere. 11) vesci 12) animadvertere aliquid. 13) opinari, az olyan dolgokról, melyeket az ember csak képzel, vagy gondol. 14) capere aliquem. 15) magnam vim auri alicui offerre. 16) repudiare aliquid. 17) imperare aurum habentibus. 18) aurum habere. 19) arguere aliquem interversae (vagy clam sublatae) praedae. 20) de 21) obtestari jurejurando, nem pedig juramentum: mert ezt a' szót, még egy classicus író se használta. 22) cadus. 23) in summ usum convertere, vagy in domum suam inferre.

mútatta magát 2) Markus Attilius Regulus vitézségével, hívségével 3), és álhatatosságával 4) mind a' szerencsében, mind pedig a' szerencsétlenségben. A' 498-dik esztendőben ugyan azon egy napon, háromszor verte meg a' Carthagóbélieket mint consul, 's azután ő ment 5) elsőben a' Rómaiak közül Afrikába. Itt annyira megszorította vólt 6) a' Carthagóbélieket, hogy még ekkor békességet kötöttek volna 7) a' Rómaiakkal, ha 8) csak Regulus a' legterhesebb feltételeket nem szabta volna elejébe 9). Hanem a' dolog' állapota 10) hirtelen megváltozott. * A' Carthagóbélieknek segítségül küldetett 11) Spártából Xanthippus egy tapasztalt 12) vezér, ki is a' Carthagóbélieknek hanyatló szerencséjüket valamennyire felemelte 13). Egy heves 14) ütközet után Regulust meggyózi, elfogja, 's Carthagóba viszi fogságra, holott is öt esztendeig nyomorgott 15).

1) Bellum Punicum. 2) eminere aliqua re, insignem gloriam aliqua re consequi. 3) fides. 4) constantia in utraque fortuna. 5) penetrare, trajicere in Africam. 6) vi belli aliquem premere, 7) pacem inire, componere cum aliquo, (kötöttek volna, composituri fuissent). 8) nisi. 9) aliquid alicui proponere; dura lex 10) status. *) Subito, repente mutari. 11) mittere aliquem alicui auxilio. 12) rei militaris peritissimus. 13) inclinatam Carthaginensium fortunam quodammodo sublevare. 14) acre praelium. 15) vitam trahere miserriam.

91) *Folytatás.*

A' had azonban a' Rómaiak és Carthágóbéliek közt változó szerencsével tovább folytatott 1). De végre a' Carthágóbéliek, kiknek erejek kimerült 2) volt, békességre vágytak 3), melyre a' Regulus' személyiben azt gondolták, hogy egy alkalmas eszközt fognak találni 4). Elküldik tehát őtet Rómába, hogy ott a' békességet, vagy legalább a' foglyok vissza cserélését kieszközölje 5). Hanem e-
lébb megesketik 6) őtet arra, hogy ha küldetésének célját 7) kinem 8) vihetné, abban az esetben visszamegyen. Regulus megérkezik Rómába, 's a' senatust tudositja 9) azokról a' dolgokról, melyeket a' Carthágóbéliek reá biztak. De ő nemhogy 10) a' senatust reá beszélte volna 11), sőt inkább az ellenkezőt javasolta 12). Azt javasolta t. i. ő hogy a' békességet nem kellene elfogadni

1) *Bellum varia fortuna persequi, v. in bello varia fortuna gesto perseverare.* 2) *exhaustus, afflictus.* 3) *pacis beneficio se recreari optare.* 4) *cujus (sc. pacis) quidem idoneum interpretem (eszköz) Regulum esse existimabant.* 5) *agere de pace; captivos commutare, utrimque reddere.* 6) *jubere aliquem jurare.* 7) *si forte legationis finem.* 8) *haud impetrare, adsequi.* 9) *causam, qua quis missus est ab aliquo, alicui aperire.* 10) *tantum abest, ut potius, rem senatui commendare.* 12) *rem disvadere.*

13), mivel Cárthágó annyira el-vólna gyengülve 14), hogy rövid idő alatt egészszen semmivé lehetne 15), a' foglyok kiváltását sem javasolta 16), mivel 17) a' Rómaiaknál több vólt a' Carthágóbéliektől, mintsem ezeknél amazoktól A' senátus helybe-hagyja ezen tanácsot, 's egyszersmind már azon vólt, hogy ezen nemes 18) tanácsadóját 19) megszabadíthassa 20). Hanem Regulus megemlékezvén † a' maga esküvésiről 21) se barátitól se pedig a' papoktól, kik őtet az esküvés alól feloldozták †† reá nem vétethetett, * hogy Rómában maradna; sőt a' mi több, még a' feleségit 's gyermekeit se látogatta meg 22), nehogy azoknak könnyeikre elérzékenyedne 23). Viszsa-tér tehát Carthagóba, a' hová 24) letett hite 25) hívta.

92. Bérékesztés.

Minekutánna a' Carthágóbeliek meghallot-

13) pacem rejiciendam esse censere. 14) labefactata debilitata. 15) penitus everti. 16) improbare, v. svadere ne, etc. 17) mivel a' *his* közül a' Rómaiaknál több vólt, mint etc. quod eorum plures habebant még jobb: quorum plures etc. 18) honestus. 19) auctor. 20) ab ira (crudelitate) Carthaginensium tutum praestare † memor. 21) jurejurando se obstringere. †† jurejurandi aliquem absolvere * permoveri. 22) ne uxorem quidem et liberos adire, v. uxoris adeo et liberorum conventum vitare, ut etc. 23) lacrymis alicujus frangi. 24) quo. 25) fides.

ták 1) vólna, hogy még maga Regulus is a' rea bizott dolog ellen vólt 2), szerfelett meg-haragudtak 3), 's a' legirtóztatobb kinokkal 4) ölték meg. Elsóben a' szemhéjjait 5) le-vágták, 's bévetették 6) egy setét tömlöczbe, 's innét újra kivitték 7) a' napfényre. Ezu-tán 8) egy fa ládába tették 9), mely belől-ről hegyes szegekkel volt béverve 10), 's it-ten lassú halállal 11) ólték meg 12). A' Re-gulus' halálának ez a' közönséges 13) eléa-dása, melyet sok Római írók írtak meg 14). Azonban nagyon kétségeskednek annak í-gazsága felől 15); mert nem csak hogy a' hi-telesebb írók uem tesznek rólla bizonytságot 16) hanem még maga-magában 17) sincs sok

1) Accipere. 2) *a' reám bizott dolog ellen len-ni*: disvadere, quod quis mihi exequendum mandavit. 3) ira vehementer exacerbari; *költesség-egybe a' kö-vetkezendővel*. 4) crudelissimo supplicio aliquem inter ficere. 5) resicare palpebras, abl. consequ. kell. 6) conjicere: *setét*, tenebricosus. 7) educere inde ad so-lem intuendum. 8) tum. 9) includere, v. ponere ali quem in arca (v. machina) lignea. 10) acutis stimulis (ólavis) intus munita. 11) lenta morte. 12) cogere alie quem *perire*. 13) vulgaris narratio de. 14) tradere. 15) de rei cujusdam veritate vehementer dubitare, vagy pedig tegyük ezt a' sententiának éppen a' végire, 's az egészszet így rendeljük deákúl: *Azonba midőn (sed quom) nem csak 's a' t. 's a' t. hanem még s a' t. s a' t. tehát kétségeskednek annak igazsága felett*. 16) testimonio (auctoritate) optima fidei scrip-torum destitui (pass.) 17) per se.

lehetőség 18). úgy láttzik 19) hogy az egész dólgot a' Rómaiak' kóltötték azért 20) hogy a' magok kegyetlenségüket szépítsék, 21) vagy pedig a' Cárthágó ellen való gyűlölsé-
göket mentsék 22).

93. *Hannibál a' Rómaiak ellen engesztelhetlen gyűlölséget 1) esküszik. 2)*

Egy néhány esztendővel az első Poenusi had után Hamilcar Barcas, a' Carthágóbéli-eknek egy derék vezérek, 's a' Rómaiaknak engesztelhetlen 3) ellenségek Hispániába ment 4). Ugyan is Cárthágó szerette volna ezt a' darab földet elfoglalni 5), hogy Róma ellen újj erőt nyerhessen 6). Midőn éppen induló félben volna 7), a' fia Hannibál mintegy 8) kilencz esztendő's gyermek, arra kéri hogy vinné-el 9) őtet is magával. Az atya azt megígérte, 's mindjárt a' fia szívét a' Ró-


18) parum probabilitatis habere. 19) videri. 20) fingere. 21) excusare. 22) odium, quo, in Carthaginem flagrabant, defendere.

1) Inexpiabile odium. 2) jurare in aliquem 3) implacabili. 4) exercitum ducere, v. trajicere in Hispaniam. 5) potiri, v. terram aliquam in potestatem suam redigere v. ditioni suae subjicere. 6) újj erőt nyerni: novis viribus augeri. 7) quum in ea esset, ut. 7) ferme. 9) secum ducere.

maiak ellen megengesztelhetetlen gyűlölséggel igyekezett megtölteni 10). Azon oltár' eleibe vezette 11) őtet, a' hol éppen 12) áldozott. Minekutánna minden tanúk elküldettek volna 13), megparantsolja a' fiának, hogy fogja-meg 14) az oltárt, és esküdjékmeg, hogy ő egész életében 15) a' Rómaiaknak ellensége fog lenni. Hannibál azt megtészi, a' mi tőlle kívántatott 16), 's álhatatosan 17) megtartotta, a' mire megesküdött. Minekutánna megesküdött 18), elment az attyával Hispaniába, 's itt magát katonának formálta 19). Hanem a' Rómaiak ellen való gyűlölségét csak halálakor tette le.

10) accendere, v. inflammare alicujus animum contra aliquem, 11) adducere ad aram, v. admovere arae. 12) forte. 13) removere. 14) jubeat aram tenere et jurare cet. 15) per totam vitam. 16) quod jubebatur scilicet facere. 17) fidem, cui quis jurejurando se adstrinxit, semper servare. 18) postquam juraverat.. 19) arti militari operam dare, v. in arte militari se exercere. 20) odium erga aliquem non nisi morte deponere.

Vége a' második Cursusnak.



1/2

3) 2717451

